

VERHALENDE BRONNEN EN MENTALITEITSGESCHIEDENIS.

Het voorbeeld van een anonieme, ongedateerde kroniek
over de jaren 1477-1482 : „Die wonderlijke oorloghen
van Keyser Maximiliaen”

door

Beatrijs VAN VLAENDEREN

De mentaliteitsgeschiedenis gebruikt al vele jaren — sinds J. Huizinga en andere — verhalende teksten om haar beeld op te bouwen. Dit type van bronnen is immers, mits de vereiste kritische ingesteldheid, een vrij betrouwbaar klankbord van de diverse ideeën die een gegeven maatschappij zich heeft eigen gemaakt en die de toenmalige tijdsgeest hebben gekarakteriseerd. Verhalende teksten bieden derhalve de mogelijkheid om deze geesteswereld, bij benadering, te rekonstrueren¹.

Met het hier volgend voorbeeld van een laat 15°-eeuwse kroniek willen we aantonen welke metodologische addertjes hierbij onverwachts verscholen zitten. We willen ook wijzen op het nut van een geïntegreerd gebruik van ander, niet-verhalend, materiaal.

Als basisbron voor dit betoog nemen we de anonieme kroniek die in de historiografie bekend staat als : „Dit sijn die wonderlijke oorloghen van den doorluchtighen ende hoogheborn prince keyser Maximiliaen. Hoe hij eerst int landt quam. Ende hoe hij vrou Marien troude”², een boek dat uitsluitend in gedrukte vorm tot ons is gekomen. In de Belgische handschriftenkatalogen van P. Faider en van J. Van den Gheyn hebben we immers vruchteloos gespeurd naar enig manuskript dat van deze bron bewaard zou zijn³. Bovendien reppen noch de uitgever Jappe Alberts⁴,

(1) W. PREVENIER, *Een overzicht van de geschiedkundige kritiek*, (Gent, 1980) p. 7, pp. 12-14, pp. 71-93, pp. 98-107, pp. 108-113, pp. 160-161 en tenslotte pp. 161-165 behandelden de opeenvolgende toepassingsfazen en elk hoofdstuk verwijst naar een gespecializeerde bibliografie. B. GUENEE, *Le métier d'historien au Moyen-Age*, (Parijs, 1977) p. 192. *Idem*, „Histoires. Annales. Chroniques. Essai sur les genres historiques au Moyen-Age”, in: *Annales. Economies. Sociétés. Civilisations*, 3-4 (Parijs, 1973) pp. 997-1016. W. DEN BOER, F.W.N. HUGENHOLTZ, Th.J.G. LOCHNER, *Gestalten der geschiedenis*, (Den Haag, 1960) p. 124.

(2) W. JAPPE ALBERTS, *Dit sijn die wonderlijke oorloghen van den doorluchtighen hoogheborn prince, keyser Maximiliaen. Hoe hij eerst int landt quam. Ende hoe hij vrou Marien troude*, (Groningen, Djakarta, 1957).

(3) P. FAIDER, *Bibliographie des catalogues des manuscrits des bibliothèques de Belgique*, (Brugge, 1933). J. VAN DEN GHEYN, *Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque Royale de Belgique*, (Brussel, 1901-1948).

(4) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. XV van de inleiding.

noch de auteurs Voisin⁵ en Delepierre⁶ in hun studiën over de „Wonderlijke Oorloghen...” met een enkel woord over de handschriftentoe-stand van deze kroniek.

Uit de titelbeschrijving leiden we meteen af dat de behandelde periode de jaren 1477 tot 1482 beslaat, gedurende dewelke Maria van Bourgondië en Maximiliaan van Oostenrijk als hertogelijk vorstenpaar gezamenlijk de Bourgondische Nederlanden bestuurden en voortdurend verwickeld waren in een oorlog tegen Frankrijk⁷. Zoals we verder zullen zien, kwam dit werk echter pas rond 1531 voor het eerst van de drukpers én kende bovendien vrijwel onmiddellijk bijval⁸.

De verklaring van dit schijnbaar laattijdig sukses valt vermoedelijk te zoeken in de fundamenteel-analoge konfliktsituatie van de late 15° eeuw en de volle 16° eeuw; het kroniekverslag over de laat 15°-eeuwse Bourgondisch-Franse oorlog kan de 16°-eeuwse lezer immers nog uiterst aktueel interpreteren als zijnde een voorafspiegeling van de dreigende Europese machtsstrijd tussen Frankrijk en het Heilig Roomse Rijk, die net zoals in het konflikt van 1477-1482 ontbrandde tengevolge van het hardnekkig imperialisme van beide rivalizerende vorstenhuizen⁹.

Dit bewust gezocht inhoudelijk parallellisme doet onmiddellijk de vraag rijzen wat precies de bedoeling was die de auteur nastreefde in zijn traktaat. Had hij zich een persoonlijke opinie gevormd over zijn eigentijdse samenleving en zocht hij ter illustratie naar gelijkaardige patronen in het verleden, om aldus zijn visie op een overtuigende manier aan zijn tijdgenoten op te dringen, en vooral, welke was die opinie van de auteur?

Door de ontrafeling van de propagandatechniek van de kroniekschrijver pogen we hierna een antwoord te formuleren op deze oppervlakkig geschetste probleemstelling.

(5) A. VOISIN, „Notice sur le seul exemplaire connu d'un livre intitulé : „Die wonderlijke oorloghen”, in : *Verhandelingen van de Koninklijke Academie van België*, V (Brussel, 1838) pp. 124 e.v.

(6) O. DELEPIERRE, *Chronique des faits et gestes admirables de Maximilien I durant son mariage avec Marie de Bourgogne*, (Brussel, 1839), is de vertaling van de druk van 1577 die in vergelijking met de uitgave van W. Jappe Alberts alleen op het einde verschilt met deze oudste druk en de feiten verhaalt tot en met het overlijden van Maximiliaan van Oostenrijk. Zie voetnoot nr. 8.

(7) A.G. JONGKEES, „Vorming van de Bourgondische staat”, in : *N.A.G.N.*, IV (Haarlem, 1980) pp. 197-200. R. VAN UYTVEN, „Crisis als cesuur, 1482-1494”, in : *N.A.G.N.*, V (Haarlem, 1980) pp. 420-435. H. PIRENNE, *Histoire de Belgique*, III (Brussel, 1922-1923) pp. 1-32, p. 56. Cfr. de biografieën van H. WIESFLECKER, R. BUCHNER, H. FICHTENAU, L. HOMMEL, P. VAN USSEL en G.H. DUMONT.

(8) We leiden dit sukses af uit de opeenvolgende (her)drukken die dit werk gekend heeft in de loop van de 16e eeuw. W. JAPPE ALBERTS, *op.cit.*, p. I van de inleiding : de oudste druk is vermoedelijk van 1531 en werd door W. Jappe Alberts uitgegeven, de druk van 1540 is momenteel verloren, verder is er nog een druk van 1577 die door O. Delepierre vertaald werd en tenslotte rest er nog een onge-dateerde en onvolledige druk te vermelden.

(9) W.P. BLOCKMANS, J. VAN HERWAARDEN, „De Nederlanden van 1493 tot 1555 : binnenlandse en buitenlandse politiek”, in : *N.A.G.N.*, V (Haarlem, 1980), pp. 454-455.

Doch eerst geven we een overzicht van de politieke kontekst waarin de gebeurtenissen van dit verhaal zich afspelen¹⁰.

De politieke kontekst

In 1477 volgt Maria van Bourgondië haar vader, hertog Karel de Stoute op. Vrijwel onmiddellijk heeft ze af te rekenen met een open oorlog tegen Frankrijk en een interne crisis, beiden het gevolg van het geldopslopend, autoritair en militaristisch beleid dat haar voorganger voerde met als doel de verwezenlijking van een onafhankelijke, monarchale Bourgondische staat. In een hardnekkige combinatie van een nietsontziende centralisatie- en expansiepolitiek, meende Karel de Stoute de bouwstenen gevonden te hebben voor de konstruktie van dit vooralsnog fiktieve Bourgondische eenheidsrijk. Doch voor de Bourgondische landen, historisch beperkt door hun regionaal en lokaal denken, was dit beredeneerde unitaire staatsconcept van de vorst, ideologisch nog onbegrijpelijk, vooral omdat het hen op een brutale wijze was opgedrongen. De basis was duidelijk nog niet tot de psychologische verwerking gekomen van deze staatkundige theorie, die in zich reeds de kiemen van het moderne absolutisme droeg.

De reacties blijven dan ook niet uit en het verzet ontaardt zich massaal bij de machtsovername door Maria van Bourgondië.

De binnenlandse moeilijkheden koncentrereren zich rond het centralisatiebewind van de Bourgondische dynastie. Terwijl de trouw aan het genoemde vorstenhuis onmiskenbaar intact blijft, slagen de Staten-Generaal er tijdelijk in deze gekontesteerde vorstelijke staatsstruktuur te vervangen door een verdoorgedreven partikularistisch regime. Op die manier ontwikkelt zich bij de onderdanen een unieke beleidsvisie, waarbij de behoudsgezinde erkenning van de veelzijdige traditionele eigenheid der gewesten en hun specifieke interne machtsverhoudingen, soepel aansluit bij en overvloedt in een spontaan gevoelde Bourgondische samenhang, die precies door haar sentimentele dimensie grondig verschilt van de zakelijke staatkundige eenheid van Karel de Stoute.

Diezelfde interne crisis in de Nederlanden leek voor de Franse vorst Lodewijk XI, de gedroomde kans om zijn Bourgondische rivaal uit te schakelen en diens landen bij Frankrijk te annexeren.

Met uitzondering van de — uit opportunistische overwegingen — Fransgezinde kernen in Luik en Gelre, scharen de Bourgondische gewesten zich eensgezind rond de jonge gemaal van hun hertogin, Maximiliaan van Oostenrijk, in wie ze het langverhoopte vredesdool zagen.

Als echter duidelijk wordt dat deze Habsburgse vorst de perfekte heruitgave is van Karel de Stoute, voelen de Bourgondische onderdanen zich bedrogen in al hun verwachtingen, want oorlogsgeweld en hersteld centraal gezag zijn voortaan weer schering en inslag.

Het konflikt met Frankrijk vertoont een uitzichtloze afwisseling van Bourgondische en Franse overwinningen, bepaald door de kansen van

(10) A.G. JONGKEES, *art. cit.*, pp. 197-200. R. VAN UYTVEN, *art. cit.*, pp. 420-435.

het moment en de voortdurende diplomatieke wispelturigheid van de Engelse mogendheid. In die ongunstige omstandigheden verliest Maximiliaan zijn imago van populaire held, maar toch onderdrukken de Bourgondische landen hun misnoegdheid over de politieke aanpak van deze vreemdeling. Zolang de hertogin immers borg staat voor zijn daden, stemmen haar onderdanen er ook mee in, zij het met groeiende tegenzin.

Zij hebben een grenzeloos vertrouwen in hun „natuurlijke landsvrouw” en wanneer Maria van Bourgondië onverwachts sterft in 1482, verliest Maximiliaan dan ook onvermijdelijk zijn allerlaatste politieke vrijgeleide.

Het opgeschroefde ongenoegen barst los in de opvolgingsmoeilikheden die Maximiliaans eerste regentschap voorafgaan. Economisch en financieel volkomen ondermijnd door de aanhoudende oorlogsgesel, weigeren de Nederlanden zich nog langer op te offeren voor die vreemde Oostenrijkse vorst en diens zo vaak aangeklaagde eigenmachtige veroveringsambities. De Bourgondische bevolking wendt zich af van Maximiliaan van Oostenrijk. Wat hij niet heeft weten te realiseren, projekereren ze op diens zoon en wettige opvolger van Maria van Bourgondië, Filips de Schone, die met zijn — weliswaar eveneens gecentraliseerd doch *pacifistisch* beleid — inderdaad de vreedstendens van zijn Bourgondisch volk waardeert en bevredigt. Maar zijn resultaten zijn slechts van korte duur, want deze geliefde vorst is een kort leven beschoren († 1506), zodat Maximiliaan voor de tweede maal waarnemend regent is over de Bourgondische staat. Onder zijn imperialistisch beheer stevenen de Nederlanden ditmaal regelrecht af op het grote Europese machtsconflict, dat onder keizer Karel in volle hevigheid zal ontbranden.

Het vergt slechts een kleine gedachtensprong om van de beperkte laat 15e-eeuwse Bourgondisch/Habsburgs-Franse oorlog over te stappen naar de 16e-eeuwse Europese machtswedloop, met eveneens de rivaliserende dynastieën van de Habsburgers en de Valois aan kop.

Dit brengt ons meteen terug bij het uitgangspunt van dit exposé, waarbij we de ideologische achtergrond van de anonieme kroniekschrijver proberen na te trekken, evenals zijn opiniëringstactiek om aanhangers te ronselen voor zijn persoonlijke overtuiging.

Het auteurschap

Over de auteur van de „Wonderlijke Oorloghen...” is weinig concreet bekend. Het is een anonieme figuur, waarschijnlijk een Zuid-Nederlander, mogelijk zelfs een Vlaming¹¹.

In de ontleding van de propagandatechniek van de bron willen we een bijdrage leveren om de kennis omtrent het auteurschap van deze kroniek enigszins te verruimen. We stellen ons dan ook tot doel het nodige argumentatiemateriaal aan te brengen om de kroniekschrijver nauwkeuriger te situeren volgens de normen van het traditionele maatschappijschema

(11) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, pp. I-II van de inleiding.

van de drie-standen hiërarchie, waarbij we pogen uit te maken bij welke sociale groep de auteur ideologisch het best aansluit.

Methodologisch hebben we ons onderzoek getoetst aan het systeem van de taalanalyse¹², wat betekent dat we naast de konkrete betekenis van de termen, tevens zoeken naar woordassociaties, en dat we woordstatistieken opmaken van de frekwent voorkomende begrippen. Aangevuld met de vereiste wetenschappelijke literatuur, die tevens dient ter confrontatie met de broninformatie, laat deze manier van onderzoek toe, na te gaan waarom precies bepaalde termen zo veelvuldig voorkomen en wat de reden kan zijn voor het leggen van specifieke verbanden tussen welomschreven begrippen. De sleutelwoorden die de fundamenteen zijn geweest voor de interpretatie en de beoordeling van de strekking van de kroniek zijn: „raet”, „he(e)ren”, en „Bourgoensch”. Uit praktische overwegingen en gezien het feit dat de bron is uitgegeven, hebben we ons in het voetnotenapparaat beperkt tot het verwijzen naar de uitgave van Jappe Alberts om aldus op een verantwoorde manier het aanleggen van omvangrijke bijlagen van de sleutelbegrippen achterwege te kunnen laten.

Bij de uitwerking van de taalontleding van de „Wonderlijke Oorloghen...” komen we tot de algemene vaststelling dat oude en nieuwe ideeën harmonisch op elkaar inwerken, om tenslotte tot een originele eigentijdse maatschappijvisie te komen. Dit betekent dat onze auteur-propagandist het verstarde thema van de universele feodale principesverklaring van de „raet ende daet”, progressief koppelt aan, en zelfs in dienst stelt van het toenmalig aktueel onderwerp van het ontluikend Bourgondisch eenheidsbesef.

Het ideologisch raster waarrond de kroniekschrijver zijn geraffineerde opiniëringstechniek uitbouwt, ziet er onzes inziens als volgt uit: als overtuigd Bourgondisch-nationalist ijvert de auteur voor het behoud van de feitelijk-zelfstandige Bourgondische staat; als gevolg daarvan meent hij dit doel alleen te kunnen bereiken door middel van een feodaal geïnspireerde oorlogspolitiek; hierdoor stimuleert hij uiteraard de hoge adel en klerus als realizers van dit nationaal-Bourgondisch idealisme: hun adviesbevoegdheid en militaire dienstverlening moeten het duurzame behoud van een autonome Bourgondische entiteit veilig stellen. Op die manier verschaft de auteur een vernieuwde inhoud aan de traditionele maatschappijfunctie van deze bevoorrechte standen; hun slagzin van „raet ende daet” blijkt vooralsnog geen ijdel cliché te zijn, doch een bruikbaar werkinstrument, soepel aangepast aan de eigentijdse aktualiteit van de Bourgondische Nederlanden, die zich op dat moment een stevige positie in het Europa van de 16e eeuw willen veroveren.

(12) B. GUENEE, *L'Occident aux XIVe et XVe siècles: les Etats*, (Parijs, 1971) pp. 292-302, het belang van woordonderzoek voor de studie naar ideeën die een bepaalde maatschappij heeft geformuleerd en waarop ze haar gedrag heeft afgestemd.

De datering der bron

In onmiddellijke aansluiting bij bovenstaand schema, behandelen we hierna het dateringsprobleem van de bron, die we in de inleiding omschreven als een „laat 15°-eeuwse kroniek”, terwijl we hierboven haar maatschappelijke taak in het „16°-eeuwse Europa” benadrukten. Gezien deze uiteenzetting over het tot stand komen van de „Wonderlijke Oorloghen...” onontbeerlijk is voor de verdere propagandastudie, verdient ze terecht de prioriteit...

De „Wonderlijke Oorloghen...” is een ongedateerde kroniek, die uitsluitend in gedrukte vorm tot ons is gekomen¹³ en waarvan het manuscript waarschijnlijk verloren ging¹⁴, zodat de paleografische hulpwetenschap ons hieromtrent geen gegevens meer kan verstrekken.

Bovendien moeten we voor de datering van de bron onderscheid maken tussen de redactie en het drukken van het werk, wat het probleem bemoeilijkt gezien de benarde situatie van de tekstfiliatie en het feit dat ook de overgebleven drukken — op één na¹⁵ — ongedateerd zijn. Indien we kunnen achterhalen wanneer de kroniek voor het eerst gedrukt werd, hebben we tevens de uiterlijke datum van haar eindredactie, want een manuscript gaat pas ter perse als het definitief is uitgeschreven.

Jappe Alberts heeft het oudste drukeksemplaar uitgegeven en aan de hand van de kunsthistorische toelichtingen op de houtsneden besloot hij samen met Mevrouw Van Winter dat deze druk ten vroegste na 11 juli 1531 kon gedrukt zijn bij Willem Vorsterman¹⁶.

Hoe moeten we ons vervolgens de redactie van deze bron voorstellen; waar en op welke wijze schreef de auteur zijn kroniek?

Eminente geleerden hebben zich in het verleden reeds over dit netelige probleem gebogen en kwamen tot uiteenlopende resultaten.

Voisin, Fris en Jappe Alberts zochten hun argumentatie in een vergelijking met andere kronieken waarvan ze vermoedden dat er een relatie bestond met de „Wonderlijke Oorloghen...”¹⁷.

(13) W. JAPPE ALBERTS, *op cit.*, pp. I-II van de inleiding.

(14) Zie voetnoten nrs. 3, 4, 5 en 6. We hebben zelf de handschriftenkatalogen van het manuscriptfonds van de Koninklijke Bibliotheek van Brussel onderzocht. Dit was een bewuste keuze, want W. Jappe Alberts baseerde zijn editie hoofdzakelijk op een 's Gravenhaagse druk van rond 1531, waaruit we afleiden dat deze eminente persoon ter plaatse het nodige handschriftenonderzoek heeft verricht, zonder evenwel de resultaten in zijn uitgave te vermelden. Verder steunt W. Jappe Alberts voor de editie van een in de 19e eeuw verloren gegane katern, op het Brussels exemplaar dat eveneens dateert van rond 1531 en dat het referentienummer VB 9042 C draagt in de Koninklijke Bibliotheek. Het is van deze druk dat we de handschriftentoeestand onderzochten en vaststelden dat het (de) handschrift(en) is (zijn) verloren gegaan. W. JAPPE ALBERTS, *op cit.*, pp. I-III van de inleiding.

(15) W. JAPPE ALBERTS, *op cit.*, p. II van de inleiding, alleen de druk van Jan van Ghelen draagt een datum, 4 oktober 1577.

(16) *Ibidem*, pp. V-XV van de inleiding.

(17) *Ibidem*, pp. II-III van de inleiding. A. VOISIN, *art. cit.* V. FRIS, „Analyse de chroniques bourguignonnes”, in: *Handelingen der Maatschappij van de Geschiedenis en Oudheidkunde van Gent*, VII (Gent, 1905) pp. 8-12.

We ontkennen niet dat de kans tot compilatie groot is voor de „Wonderlijke Oorloghen...”, maar bij een dergelijk vergelijkend onderzoek waarbij men de compilatie wil ontmaskeren en rekonstrueren, redeneert men noodgedwongen in het ongewisse. Men heeft onvoldoende zekerheden, zodat men tot onbetrouwbare hypotesen komt. Vooreerst weten we nooit met volstrekte zekerheid welke bronnen precies in aanmerking komen voor het compileren. Als we dan toch bepaalde geschriften kunnen aanwijzen die mogelijk in verband hebben gestaan met de „Wonderlijke Oorloghen...”, dan kunnen we nog steeds niet besluiten of ze onderling van elkaar hebben afgeschreven¹⁸, ofwel dat ze alle teruggaan op een niet meer te identificeren gemeenschappelijke bron¹⁹.

Wij wensen daarom alleen aan te nemen dat de schrijver van de „Wonderlijke Oorloghen...” andere bronnen gebruikt heeft als handleiding om zich de feiten uit de behandelde periode te herinneren. Doch de ideeën, de opvattingen die uit zijn kroniek spreken, zijn volgens ons niet ontleend aan een andere; zij zijn authentiek en origineel. Op dit punt is de bron absoluut zelfstandig.

Als alternatief voor de bovenstaande vergelijkende methode geven we de voorkeur aan een gedetailleerd onderzoek van de betrokken bron zelf. Het moet mogelijk zijn uit de inhoud gegevens te putten die ons enigszins inlichten over de redactie van die kroniek.

Delepierre en Fris hebben hun bevindingen hieromtrent reeds lang neergeschreven.

Delepierre²⁰ suggereert dat de kroniekschrijver, zoniet als ooggetuige, dan toch zeer dicht bij de feiten heeft gestaan als tijdgenoot. De zin uit de bron: „maer tverderven des lants dat vrou Marie eerst toebehoorde ende noch toebehoort van rechtsweghen”²¹, wijst er volgens Delepierre op dat de kroniek vóór 27 maart 1482 — de overlijdensdatum van Maria van Bourgondië²² — werd geschreven.

Fris baseert zich op een andere passage om zijn stelling te verdedigen²³. Het bewuste uittreksel handelt over een jonge vrouw die door haar daadwerkelijke trouw aan het Bourgondische vorstenhuis, de herberg „het Hert” als beloning krijgt²⁴. De schrijver merkt in dit verhaal terloops op dat „aldus dye noch in den hert woonen... sijn van haren gheslechte”²⁵, waaruit Fris besluit dat de auteur ruim twee generaties ouder

(18) Indien we dit toch kunnen besluiten dan weten we nog niet welke bron als model heeft gediend en wie de kopiist was, zeker niet van bronnen waarvan we niet weten wanneer ze geschreven zijn.

(19) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. III van de inleiding, laat deze mogelijkheid open.

(20) O. DELEPIERRE, *op. cit.*, p. 109 voetnoot: „le pays de Flandre appaerenoit de droit et appartient encore à Marie de Bourgogne”. Vergelijk W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 37, is de overeenkomstige passage.

(21) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 37.

(22) R. VAN UYTVEN, *art. cit.*, p. 420.

(23) V. FRIS, *art. cit.*, pp. 8-12.

(24) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, pp. 127-129, p. 142, pp. 146-147.

(25) *Ibidem*, p. 147. J. VERDAM, *Middelnederlandsch handwoordenboek*, ('s Gravenhage, 1932) p. 210: „geslecht = geslacht”.

was dan de tijdgenoten uit de beschreven periode van 1477-1482. Op basis van dit generatieverschil zou de kroniek pas in de loop van de 16^e eeuw geschreven zijn ²⁶.

De genese van de kroniek

Deze tegenstrijdige bevindingen van Fris en Delepierre vormen juist het sluitstuk van de theorie die we zelf hebben opgebouwd aangaande het groeiproces van de „Wonderlijke Oorloghen...“.

Tijdens ons onderzoek is de zekerheid gegroeid dat er een merkbare evolutie valt waar te nemen in de kroniek, in die zin dat de houding van de auteur onverbiddelijk verandert ten ongunste van de persoon van Maximiliaan van Oostenrijk. Het klinkt erg onwaarschijnlijk dat de schrijver een dergelijke grondige ommekeer van zijn gemoedstoestand zou ondergaan terwijl hij zijn kroniek aan het schrijven was.

We kunnen derhalve niet aannemen dat de bron in één keer volledig werd opgesteld. Vermoedelijk schreef de auteur zijn „Wonderlijke Oorloghen...“ in twee fazen die vrij ver uit elkaar liggen.

In het eerste deel treedt hij waarschijnlijk op als tijdgenoot en eventueel als ooggetuige van de regering van Maria van Bourgondië, die slechts vijf jaar duurde. Hier sluiten we volledig aan bij Delepierres veronderstelling dat de kroniek vóór het overlijden van de hertogin zou geschreven zijn, dus vóór 27 maart 1482.

We vermoeden zelfs dat dit eerste deel vóór 1480 tot stand kwam en we baseren ons hiervoor op een passage uit de bron waar de auteur een merkwaardige fout beging ²⁷.

Zoals we hierna zullen aantonen gaat het over de belangrijke Staten-Generaalvergadering die begin 1480 plaatsgreep te Mechelen ²⁸ en een mijlpaal was in de verslechterde betrekkingen tussen hertog Maximiliaan van Oostenrijk en zijn Bourgondische onderdanen. Op deze bijeenkomst uitte zich immers in de vorm van een unanieme weigering tot verdere financiële oorlogsbijdragen, voor het eerst een massaal verzet tegen de verderzetting van Maximiliaans oorlogspolitiek ten aanzien van Frankrijk ²⁹.

Niettegenstaande de kroniekschrijver geen datum opgeeft van deze vergadering, blijkt uit de kontekst dat het wel degelijk gaat over de bijeenkomst van Mechelen in 1480. Enerzijds verwijst de auteur in zijn ver-

(26) V. FRIS, *art. cit.*, pp. 8-12.

(27) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, pp. 115-118.

(28) R. WELLENS, *Les Etats-Généraux des Pays-Bas des origines à la fin du règne de Philippe-le-Beau*, in: *Standen en Landen*, LXIV (Heulen, 1974), pp. 445-447 midden.

(29) *Ibidem*, pp. 183-185 en voetnoot op p. 185: Henegouwen wenst ontlast te worden van verdere militaire en financiële steun aan de hertogelijke politiek. J. MOLINET, *Chroniques (1474-1506)*, (Brussel, 1935) (uitgave door G. DOUTRE-PONT), I, pp. 321-324: de Henegouwse remonstrantie naar aanleiding van het wan-
gedrag van de soldaten.

slag naar de memorabele slag van Blangijs³⁰ die plaatsgreep op 7 augustus 1479³¹, zodat we besluiten dat de terminus post quem van die bijeenkomst van de Staten-Generaal 7 augustus 1479 is. Anderzijds blijkt uit hetzelfde verhaal dat de slag van Luxemburg waarop hij alluzie maakt en die doorging rond Pinksteren 1480³², op het ogenblik van de Staten-Generaalvergadering nog niet begonnen was vermits de voorbereidingen voor die veldslag nog volop aan de gang waren³³, waardoor de terminus ante quem rond Pinksteren 1480 valt. Uit deze ontleding van de kontekst, evenals uit het feit dat na 7 augustus 1479 geen enkele andere Staten-Generaalvergadering meer plaatsgreep in 1479,³⁴ blijkt dat de bewuste passage derhalve handelt over een Staten-Generaalvergadering die doorging in het begin van 1480.

Nu zijn er twee mogelijkheden : ofwel doelt hij op de bijeenkomst van Mechelen van 5 tot 18 januari 1480 ofwel degene die van 30 januari 1480 tot 15 maart 1480 te Antwerpen plaatsgreep³⁵. Hier sluiten we onmiddellijk weer bij de bron aan, waar de kroniekschrijver uitdrukkelijk zegt dat de bijeenkomst doorging te Brussel³⁶, wat duidelijk een vergissing is van plaatsnaam, want er was geen vergadering in Brussel in 1480³⁷, Waarschijnlijk heeft hij een geheugenfout gemaakt en indien we dat kunnen aantonen, wordt onze veronderstelling dat hij het tweede deel een tijd na 1480 geschreven heeft, meer geloofwaardig.

In dat tweede deel zou hij zich gesteund hebben op zijn geheugen dat echter niet onfeilbaar was, zeker niet als hij een tijd na de gebeurtenissen zich de feiten en de details nog probeert te herinneren. Bovendien zou hieruit blijken dat de schrijver een ooggetuige is geweest of toch zeker een tijdgenoot die van dichtbij de politieke gebeurtenissen heeft gevolgd, waardoor de mogelijkheid van compilatie geringer zou worden.

De vergissing van de auteur is eenvoudig uit te leggen.

Uit het itinerarium van Maximiliaan van Oostenrijk en Maria van Bourgondië blijkt dat Maximiliaan in 1480 nooit in Antwerpen is geweest,

(30) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 117 : „meerder macht van volcke vergaerde dan hij hadde in de slach van Blangijs”.

(31) H. KLAJE, *Die Schlacht bei Guinegate von 7 August 1479*, (Greiswald, 1890). Guinegate = Blangijs. H. PIRENNE, *Histoire ...*, III, p. 29. H. WIESFLECKER, *Kaiser Maximilian I. Das Reich, Österreich, und Europa an der Wende zur Neuzeit*, I, (München, 1971) pp. 144-154.

(32) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 118 voetnoot nr. 1.

(33) *Ibidem*, p. 118, er wordt druk over en weer gepraat en Karel van Amboise aanvaardt tenslotte deze veldtocht te leiden tegen de Bourgondische staat : „Ende dye coninc (Lodewijk XI) dede Crevecuer sijn volc vergaderen tot vijftich duysent toe, om int lant van Lutcenborch te reysene, daer Kaerle van Amboysen af wesen soude generael capiteyn. ... Als dit Kaerle van Amboysen hoorde, was hy seer blijde, ende is met veel volcx van artelrien wel voorsien ghereyst na tlant van Lutcenborch, om dat met crachte in te nemene”.

Voor de veldslag zelf : *ibidem*, pp. 120-127, pp. 129-131.

(34) R. WELLENS, *op. cit.*, pp. 442-444, slechts 2 vergaderingen en die gingen door vóór augustus 1479.

(35) *Ibidem*, pp. 445-447 ; Mechelen, pp. 447-448 : Antwerpen.

(36) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 115-116 : „hoe hertoghe Maximiliaen te Bruessele raet hielt”.

(37) R. WELLENS, *op. cit.*, pp. 445-448.

terwijl voor de hertogin slechts voor één enkele dag vaststaat dat ze op dat moment in de Scheldestad verbleef³⁸. Het gaat bijgevolg niet over de Antwerpse Staten-Generaalvergadering. Rest alleen nog de Mechelse mogelijkheid. Uit het itinerarium stellen we vast dat de hertog vaak vertoefde in Mechelen in 1480, doch eveneens samen met zijn vorstelijke gemalin veelvuldig in Brussel verbleef; het is trouwens rond die periode dat de hertogin in Brussel het leven schonk aan Margaretha van Oostenrijk³⁹. Vermoedelijk zal de kroniekschrijver zich nog enkel het jaartal herinnerd hebben — het ging immers om een uitermate belangrijke samenkomst van de Staten-Generaal — en dit in onmiddellijk verband gebracht hebben met een andere ophefmakende gebeurtenis, de geboorte van het tweede kind van het hertogelijk echtpaar. Daar deze geboorte plaats had in Brussel, lag het voor de auteur voor de hand dat de Staten-Generaal eveneens in die stad bijeenkwam, want hij was ervan overtuigd dat Maria van Bourgondië persoonlijk deelnam aan die bijeenkomst⁴⁰. Vermits prinses Margaretha geboren werd op een dag dat de Bourgondische gewesten nog volop in politiek overleg waren met de vorst en de vorstin, kon deze laatste zich onmogelijk verplaatst hebben vanuit Brussel, aldus de redenering van de kroniekschrijver.

De overtuiging van de schrijver dat hertogin Maria van Bourgondië aanwezig was op die vergadering heeft hem in de war gebracht en de verkeerde plaatsnaam opgeroepen.

Een laatste argument om aan te tonen dat het wel degelijk over de Mechelse vergadering gaat, is de lijst van de aanwezige gewesten, waarbij opvalt dat op de Antwerpse bijeenkomst Holland en Zeeland ontbreken, terwijl de kroniek hen bij de deelnemende gewesten uitdrukkelijk opsomt⁴¹.

In het vervolg van ons exposé zetten we uiteen hoe ook op inhoudelijk vlak een breuk valt waar te nemen rond datzelfde tijdstip van 1480: op dat moment ondergaat de auteur een totale ommekeer in zijn houding tegenover de hertog en begint volgens ons het tweede deel van de kroniek. Om niet te achterhalen redenen onderbrak de schrijver vermoedelijk op dat ogenblik zijn werk, om het vervolgens geruime tijd na de dood van de hertogin te hervatten. Van dan af proeft men tussen de regels de ingetoomde antipatie van de kroniekschrijver voor de persoon van Maximiliaan van Oostenrijk. Hij valt hem nergens openlijk aan, maar zijn woordkeuze, zijn structuur en zijn onderwerpen verraden voortaan zijn negatieve houding tegenover diezelfde hertog die voorheen zo zeer zijn bewondering afdwong.

(38) H. VAN DER LINDEN, *Itinéraires de Marie de Bourgogne et de Maximilien d'Autriche (1477-1482)*, (Brussel, 1934) pp. 68-92, inzonderheid p. 72.

(39) *Ibidem*, p. 69: op 10 januari 1480 werd prinses Margaretha van Oostenrijk te Brussel geboren.

(40) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 116.

(41) *Ibidem*, p. 116: „die boden reysden in Hollant, Zeelant...”. R. WELLENS, *op. cit.*, p. 445, vergelijk p. 447.

Uit de proloog en het slot van de „Wonderlijcke Oorloghe...” kunnen we afleiden wanneer dit tweede deel werd geschreven. In het woord vooraf van de kroniek is Maximiliaan van Oostenrijk als overleden voorgesteld⁴². Maximiliaan stierf op 12 januari 1519⁴³, waardoor de tweede fase van de redaktie van de „Wonderlijcke Oorloghen...” na deze overlijdensdatum valt. Tenslotte treffen we in het slotwoord van de bron een vage vermelding aan van de keizerstitel. De kroniekschrijver geeft nergens de konkrete naam van de keizer die hij bedoelt, maar vermoedelijk heeft hij het over keizer Karel V als hij zegt dat Maximiliaan de stamvader is van de Habsburgse dynastie: „daer hy (Maximiliaan) den boom afgheweest heeft, dat dye Bourgoensche landen hebben ghecreghen eenen hertoghe, coninck ende keyser”⁴⁴. Maximiliaans zoon, Filips de Schone, is nooit keizer geweest, doch het was zijn kleinzoon, Karel V, die hem in 1519 als keizer opvolgde⁴⁵. Aldus pleit de keizerstitel eveneens voor een datering na 1519 voor wat de redaktie van het tweede deel van de kroniek betreft.

Uit de bovenstaande dateringshypothese onthouden we dat de bron waarschijnlijk in twee fasen is geschreven: de eerste vermoedelijk vóór 27 maart 1482 en mogelijk zelfs vóór januari 1480; de tweede na 1519. De definitieve eindredaktie was afgewerkt vóór de eerste druk van de kroniek van de pers kwam, dus waarschijnlijk vóór 11 juli 1531.

Het „Bourgondisch” engagement van de auteur

De nationaal-Bourgondische ingesteldheid van de auteur spreekt uit het scherpe zwart-wit-tegenstellingspatroon waarmee de kroniek is gestructureerd en waarbij de Franse vijand steeds als slechte partij is voorgesteld, terwijl de Bourgondiërs voortdurend in alle opzichten uitmunten. De stereotiepe eenheidstermen waarmee de kroniekschrijver de Bourgondische partij weergeeft zijn „Bourgoens” en „Bourgoengne” twee begrippen die, in aanvulling met andere termen, onze methodologische indicatoren zijn om de globale samenhangsgraad in de Bourgondische Nederlanden, op de valreep van de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijden, te peilen.

Uit kontekst en de woordkeuze blijkt dat „Bourgoens” en „Bourgoengne” uitsluitend voorkomen in functie van de buitenlandse betrekkingen van de Bourgondische staat, die op dat moment vergiftigd waren

(42) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 1: de auteur zal spreken over Maria van Bourgondië en Maximiliaan van Oostenrijk „wiens sielen God altsamen ghenadigh wil sijn” — of nog — „maer tmeest van den eenen, dats dien God ghenadigh wesen wille ... die eerdsch hertoghe van Oostenrijcke Maximiliaen”.

(43) W. PREVENIER & W. BLOCKMANS, *De Bourgondische Nederlanden*, (Antwerpen, 1983) p. 385.

(44) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 159.

(45) W.P. BLOCKMANS, J. VAN HERWAARDEN, *art. cit.*, p. 456.

door de oorlog tegen Frankrijk ⁴⁶. Dat Bourgondisch eenheidsbesef, slechts het beginstadium van een nationaliteitsgevoelen, vertoont zich uitsluitend als een gemeenschappelijke en massaal aangevoelde xenofobie ⁴⁷. Doch deze louter negatieve voedingsbodem voor de eensgezindheid is nefast en onvoldoende voor het rijpingsproces tot een volwaardig nationaliteitsbewustzijn. In de aanvangsfaze van een samenhorighheidsbewustwording beperkt men zich echter niet tot het zuiver tegenover elkaar plaatsen van het vreemde en niet-vreemde element; het reikt veel verder. Met dit onderscheid beoogt een bepaalde gemeenschap immers de morele superioriteit te beklemtonen van wat zij ervaart als haar eigen typische kenmerken ⁴⁸.

In ons kroniekverhaal gaat het om typisch Bourgondische eigenschappen.

De auteur van de „Wonderlijcke Oorloghen...” verstaat onder de gemeenschappelijke Bourgondische kenmerken in de eerste plaats het feit dat alle Bourgondische gewesten éénzelfde vorstin of vorst hebben, die ze aanzien als hun „natuerlicke vrouwe” of hun „inlants gheboren heere” ⁴⁹, twee uitdrukkingen die de als vanzelfsprekend ervaren verbondenheid tussen volk en vorst, binnen een afgebakend territorium, aangeven ⁵⁰. Hij plaatst deze gezamenlijke eigenschappen binnen een specifiek territoriaal kader en voor hem situeert het karakteristieke van de Bourgondische gemeenschap zich binnen de geografische begrenzing van de Bourgondische staat. Alles wat buiten deze omschrijving valt, is minderwaardig en vreemd, kortom, niet „inlants”.

Op die manier blijft doorheen gans de kroniek de vreemdelingenhaat als eenheidsfaktor, in evenwicht gehouden door de positieve stimulans tot

(46) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 2, p. 3, p. 5, p. 7, p. 8, p. 9, p. 18, p. 21, p. 22, p. 29, p. 32, p. 40, p. 48, p. 52, p. 53, p. 55, p. 56, p. 66, p. 68, p. 69, p. 71, p. 73, p. 74, p. 77, p. 78, p. 80, p. 82, p. 83, p. 85, p. 87, p. 90, p. 91, p. 93, p. 95, p. 96, p. 98, p. 101, p. 103, p. 111, p. 113, p. 124, p. 127, p. 135, p. 137, p. 138, p. 139, p. 143, p. 156, p. 159, zijn allen met uitzondering van p. 2 uitingen van vreemdelingenhaat ten aanzien van de Franse vijand.

(47) J. HUIZINGA, „L'Etat Bourguignon, ses rapports avec la France et les origines d'une nationalité néerlandaise”, in: *Verzamelde werken*, II (Haarlem, 1948) pp. 203-207. H.H.E. WOUTERS, „Het Nationaliteitsbesef in de Bourgondische Nederlanden bij de kroniekschrijvers der 15e eeuw”, in: *Publications de la Société historique dans le Limbourg*, LXXXV (Maastricht, 1949), pp. 782-787 het besluit.

(48) B. GUENEE, *L'Occident...*, p. 132.

(49) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 10, p. 157.

(50) B. GUENEE, *op. cit.*, p. 130, pp. 134-136: de basisbetekenis van de term „natuurlijk” staat gelijk met „wettig”. Vergelijk met het *Boeck van al 't gene datter gheschiedt is binnen Brugghe sichten jaer 1477, 14 february tot 1491*, (Gent, 1859) (uitgave door C. CARTON), p. 2: „herfachtighe dochter van den hertoghe Kaerle”, p. 82, p. 89, p. 92, p. 125, p. 221 en p. 244 zijn analoge voorbeelden. Vergelijk ook met I.L.A. DIEGERICK, *Correspondance des magistrats d'Ypre, députés à Gand et à Bruges pendant les troubles de Flandre sous Maximilien*, (Brugge, 1853), p. X van annex I: „erfachtighen prince hertoghe Philips”, p. XIII van annex III, pp. 299-301 zijn analoge voorbeelden en men kan nog talrijke andere bronnen citeren. B. GUENEE, *op. cit.*, p. 130: vanaf de 13e eeuw krijgt de term „natuurlijk” nog een dimensie bij, die duidt op een sterk aangevoelde driehoeksverhouding tussen vorst, volk en territorium.

samenhorigheid, die uitgaat van de trouw aan het Bourgondisch vorstenhuis; daarom ook beschouwt de kroniekschrijver de militaire activiteiten van Frankrijk als een daad tegen „thuys van Bourgoengne”⁵¹. Deze onafscheidelijke bindingselementen van positieve dynastische loyaleiteit en negatieve xenofobie tegen de vreemde vijand, maken het de auteur steeds mogelijk om de Bourgondische onderdanen, op het hoogtepunt van kritieke momenten, te doen handelen als één entoesiaste en gelijkgezinde gemeenschap.

Doch precies diezelfde afkeer voor het vreemde, zal voor de nationalistische propaganda voortdurend een latent gevaar betekenen. De schrijver integreert immers de niet-Bourgondische persoon van Maximiliaan van Oostenrijk volledig in zijn programma, dat tot doel heeft de ontwikkeling van de Bourgondische samenhorigheid te begunstigen. Hij stelt het in zijn verhaal voor alsof alle Bourgondische onderdanen zonder meer deze leidersfiguur aanvaardden en navolgen⁵². Maar de kroniekschrijver kan niet onder de realiteit uit: om allerlei redenen is Maximiliaan van Oostenrijk in de Bourgondische Nederlanden een erg omstreden figuur geworden, waaraan zijn buitenlandse afkomst zeker niet vreemd is⁵³.

De auteur van de bron vindt evenwel in de *zinsstructuur* een afdoend

(51) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 5 met analoge citaten op p. 17, p. 102, p. 113 en p. 117. Vergelijk *ibidem*, p. 21, p. 48, p. 109, p. 146: de betekenis van het woord „Bourgoens” is volledig afgestemd op het vorstenhuis: p. 21: „wi blijven goede Bourgoengnoens, tot in de doot en sullen wi thuys van Bourgoengien niet begheven”, p. 48: betreft een riddergevecht tussen een Bourgondisch onderdaan die „sinen prince verantwoord” tegen een Frans tegenstrever, p. 109: „een goed Bourgoengnioen ... diende ghetrouwelijc den huys van Bourgoenghen”, p. 146: „ic wil mijnen here mijnen prince ghetrouwe sijn tot in den doot ende nemmermeer begheven om leven noch om sterven”. *Ibidem*, pp. 64-66, p. 69, p. 75, p. 80, p. 100, p. 116, p. 150, p. 155, pp. 157-158 zijn analoge voorbeelden.

(52) *Ibidem*, p. 64: „alle dese willen met den hertoghe leven ende sterven”. Vergelijk, *ibidem*, p. 69, p. 80, p. 100, p. 116, p. 121 en p. 117: op deze laatst genoemde pagina merkt men nogmaals het beklemtonen dat alle onderdanengroepen, met name de gewesten, bereid zijn tot het uiterste mee te strijden met de hertog voor het behoud van de Bourgondische erflanden: „dat lant van Brabant en sal u nemmermeer begheven. ... wi drie leden des lants van Vlaendren... sijn bereet om u ende uwen bijstant te doene bij daghe bi nachte in suer ende in soet met u te leven ende te sterven. ... die Henewiers, die Hollanders, Zeelanders (seyden) ... heere al dat wi ... u moghen met lijve met goede... is voor u te hulpen wederstane uwen vianden. ... die Namoroysen ende Arthoysiennen seyden also dander ghedaen hadden”.

(53) *Ibidem*, p. 157. Vergelijk Ph. DE COMMYNES, *Mémoires sur Louis XI*, (Parijs, 1979) (uitgave door J. DUFOURNET), p. 486 handelt over het lot dat landen ondergaan als ze door uitheemse vorsten bestuurd worden, hij citeert het voorbeeld van Maximiliaan van Oostenrijk die „n'avoit cognoissance de riens, tant par sa jeunesse que pour estre en pays estrange”. Literatuur over de komplekse machtsverhouding en -spanning tussen vorst en onderdanen tijdens de regering van Maximiliaan van Oostenrijk vinden we bij W.P. BLOCKMANS: „Autocratie ou Polyarchie? La lutte pour le pouvoir politique en Flandre de 1482 à 1492, d'après des documents inédits”, in: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*, CXL, 3e aflevering (Brussel, 1974) pp. 257-368. R. WELLENS, „La révolte brugeoise en 1488”, in: *Handelingen van het Genootschap „Société d'Emulation”*, CII (Brugge, 1965) pp. 5-52.

middel om de ongunstige klank zoveel mogelijk te weren uit Maximiliaans persoonsnaam ⁵⁴.

Hij zorgt er namelijk voor dat hij Maximiliaan, in zijn functie van Bourgondische hertog, steeds samen vermeldt met een of meerdere leden van de traditionele Bourgondische dynastie. Met deze methode poogt hij Maximiliaans vreemde afkomst te kompenseren door een deel van de sympathie die de kronieklezer koestert voor de inlands geboren vorsten ⁵⁵, naar Maximiliaan over te hevelen.

Men mag gerust aannemen dat dit subtiel afleidingsmaneuver, de lezers-aandacht voor de Bourgondisch-nationale propaganda geenszins heeft afgezwakt.

Samenhorigheid is het leidmotief van de „Wonderlijke Oorloghen...” en toch spreken uit diezelfde bron onmiskenbaar symptomen van particularisme, die we afleiden uit het voortdurend gebruik van de gewestelijke naamgeving van de onderdanengroepen — weliswaar in aansluiting met de overkoepelende verzamelterm „Bourgoens” — en de steeds terugkerende opsomming van de regionale en lokale titels van de hertog(in) ⁵⁶.

(54) Hierbij betuig ik mijn oprechte dank aan Prof. Dr. W. Prevenier die me hierop attent maakte.

W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, pp. 26-29, p. 32, p. 34, p. 37, pp. 41-45, p. 47, p. 53, p. 55, pp. 59-62, p. 64, p. 89, p. 105, p. 114, p. 116, pp. 118-120, p. 122, p. 131, p. 137, pp. 141-143, p. 145, pp. 149-150, waar Maximiliaan steeds samen met de populaire hertogin Maria van Bourgondië wordt genoemd. Ook op de laatste pagina's zijn de hertog en de hertogin voortdurend samen vermeld gezien het tragische ongeval waaraan deze laatste trouwens zal sterven.

Ibidem, p. 58 : „Si (Maria van Bourgondië) nam hem (Maximiliaan van Oostenrijk) in haer armen, ende hieten feestelijck willecome, ende toochde hem den ionghen Philippus sinen sone, seggende : here dat schincke ic u tot uwen willecome, siet daer uwen ionghen sone onser beeder kint den ionghen Philippus van keyserlijcken sade. Maximiliaan namt in sijn armen ende custet, segghende : o edel Bourgoens bloet, mijn generacie, die na Philippus de Valoys den naem draecht. Maer nu suldy na mi ende minen vader heeten Philips Stock. Want Maximiliaen Stock is mijnen naem. O Marie lief wat segdier toe. Vrouw Marie sprac : here dat u belieft, belieft mi, uwen naem moet vore gaen”. *Ibidem*, pp. 50-52, p. 54, p. 69, p. 90, p. 106, p. 108, p. 111, p. 123, p. 134 en p. 148 zijn allen analoge voorbeelden waarbij de namen van de hertog, de hertogin en hun kind(eren) samen vernoemd zijn. Er zijn 2 tussenfazen waar de kroniekschrijver dit systeem een tijdlang achterwege laat, namelijk daar waar hij de 2 Bourgondische „overwinningen” behandelt ; het sukses bij Blangijs moet immers op zichzelf ruimschoots volstaan om Maximiliaans populariteit aan te wakkeren, en hetzelfde geldt voor de veldslag bij Luxemburg : *ibidem*, tussen pp. 69-89 en pp. 123-131. De betekenis van deze bedekte indoktrinatie mag niet onderschat worden als men bedenkt dat het grootste deel van de kroniek gewijd is aan de oorlog en de hertogin en haar kinderen bijgevolg niet vaak in de buurt van de hertog vertoefden. De schaarse momenten dat dit wel het geval was, buitte de schrijver dan ook handig uit voor zijn samenhorighheids-publiciteit in de Bourgondische staat.

(55) Zie voetnoot nr. 50. W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 150 : Maria van Bourgondië is de „welvaert des lants”. Vergelijk Ph. DE COMMYNES, *op. cit.*, p. 482 : de dood van de hertogin „fust grand dommage pour les siens car ... elle (estoit) bien voulue de ses subjects et luy portoyent plus de reverence et de crainte que à son mary”.

(56) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, pp. 1-2, p. 4, pp. 7-10, p. 12, p. 15, pp. 17-19, p. 24, pp. 27-28, p. 34, pp. 37-39, p. 41, p. 56, pp. 58-59, p. 62, p. 64, p. 68, p. 73, p. 79, p. 81, p. 91, pp. 100-102, pp. 105-106, pp. 112-114, pp. 116-118,

De auteur hanteert evenwel ongestoord de partikularistisch geïnspireerde begrippen, omdat de veelheid van de politico-geografische enclaves in de Bourgondische staat, voor hem een levende werkelijkheid is die hij echter niet ervaart als een obstakel voor zijn nationaal-Bourgondische opiniëring. Vorstenhuis, onderdanen en territorium zijn de sleutelideeën tot de opvattingen van de auteur van de bron⁵⁷ en het deert hem geenszins dat de afzonderlijke onderdanengemeenschappen hun historisch gegroeide identiteit willen behouden, zolang ze maar paraat zijn om het patrimonium van het gemeenschappelijk Bourgondisch vorstenhuis te verdedigen tegen de buitenlandse agressie. In zijn visie is de Bourgondische dynastie de belichaming van de gelijknamige staat en hij verwacht van diens onderdanen, zonder onderscheid, de onvoorwaardelijke inzet ten voordele van de staatsveiligheid van dit quasi-autonome territorium. Vorst, volk en grondgebied dekken voor de kroniekschrijver éénzelfde belangengroep, met de dynastie als meest prestigieus element, dat steeds bij alle verrichtingen het begin- en einddoel moet zijn.

Zoals te verwachten heeft de kroniekschrijver alvast zijn eigen opinie over de organizerische aanpak van mogelijke krisissituaties waarin de felbegeerde Bourgondische staatsautonomie in het gedrang komt en die trouwens de laat 15^e-eeuwse en 16^e-eeuwse Bourgondische Nederlanden in een akuit strijdtooneel hebben herschapen.

Om het hoofd te bieden aan de Franse veroveringsambities lanceert de auteur zijn feodale propaganda en promoveert op die manier de bevoorrechte standen van de hoge adel en klerus tot leidinggevend kader van de nationaal-Bourgondische verzetsbeweging. De beslissende inspiratiebron van waaruit voortdurend de impuls vertrekt voor de gebeurtenissen van het kroniekverhaal situeert zich vrijwel uitsluitend in het beperkte milieu van de hoge Bourgondische hofadel, wiens ideeënwereld evenwel een onbegrensd uitstralingsvermogen heeft en het gedrag van de overige sociale groepen diepgaand beïnvloedt⁵⁸.

Daardoor vertrouwt de schrijver erop dat ook de volksmassa deze elitair ingeklede boodschap zal begrijpen, uitdragen en volbrengen.

pp. 120-122, p. 127, p. 132, p. 135, pp. 137-138, p. 140, p. 150, pp. 153-154, p. 156, pp. 158-159.

(57) B. GUENEE, *L'Occident...*, p. 120: een vorst geniet pas de volledige steun van zijn onderdanen als deze laatsten hun eigen kleinschalig patriotisme kunnen inlassen in het abstrakte staatsdenken. Wanneer ze de idee „staat” gekoncipieerd hebben, wanneer ze beseffen dat ze zelf een wezenlijk en onvervangbaar bestanddeel zijn van deze gekunstelde structuur, dan pas kunnen ze hun krachten aanwenden om de vorst en zijn staat te helpen in hun ontwikkeling. Alle gevoelens die ze tot hertoe voor hun eigen, kleine vaderland — stad, dorp, gewest... — hebben ervaren kunnen ze voortaan overhevelen naar de vorstelijke staat: een nieuw levensdoel waarvoor men bereid is het uiterste te geven van zichzelf, is ontstaan.

(58) G. DUBY, *Hombres et structures du Moyen-Age*, (Parijs, 1973), pp. 304-305.

Nostalgie naar het feodaal „consilium” en de feodale trouw

In het eerste luik van zijn nostalgisch teruggrijpen naar de feodale ideologie verdedigt de auteur van de bron de vazalitische adviesbevoegdheid van de hoge adel en klerus, wat we afleiden uit de steeds terugkerende termen „raet”, „edelen” en „he(e)ren”, die voortdurend in komplementaire betekenissen zijn aangewend⁵⁹.

De kroniekschrijver heeft zijn publiciteitspatroon rond het thema van het feodaal inspraakrecht erg eenvoudig gehouden: bij elke gebeurtenis voegt hij systematisch een schilderachtige beschrijving van het zogenaamde voorafgaand overleg tussen vorst en — uitgezonderd voor de Franse koning — zijn *nationale* adellijke raadsheren, wiens namen hij telkens weer opdreunt. Met deze permanente herhaling van hetzelfde cliché, waarrond hij om de aandacht gaande te houden tijdig een nieuw verhaaltje verzint, hoopt de auteur zijn publiek op de golfen te verheffen van zijn persoonlijke politiek-maatschappelijke visie. Hij wil opiniëren en de massa bereiken om aanhang te ronselen voor zijn opvatting over het medezeggenschapsprivilegie en tenslotte op die manier de weg naar het herstel van de vroegere maatschappijordening openen.

De kroniekschrijver laakt in naam van de Bourgondische adel het rampzalige autoritaire bewind van wijlen Karel de Stoute en aan de hand van de regering van Maximiliaan van Oostenrijk hangt hij een vorstenspiegel op voor het dynastische nageslacht. Hierbij verdedigt hij de stelling dat de autonome Bourgondische staat slechts degelijk bestuurd is en haar positie van belangrijke Europese macht slechts kan handhaven

(59) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 3*, pp. 7-8, p. 12, p. 17, pp. 21*-22*, pp. 25*-26*-27*, p. 34, p. 39, p. 40*, pp. 52*-53*, p. 56*, pp. 62-63, p. 65*, p. 68, p. 71*, p. 79*, p. 89*, p. 97*, p. 109* pp. 113*-114*, p. 115*, p. 117*-118*, p. 121, pp. 125-126, p. 134, p. 136* zijn allen vermeldingen waarbij de begrippen „raet”-„edelen” en „he(e)ren” samen voorkomen; het symbool * betekent dat de kroniekschrijver de begrippen voor de Bourgondische en/of Franse partij gebruikt. *Ibidem*, p. 1, p. 3*, p. 12, pp. 20-21*-22-23*-24, p. 26, pp. 36*-37, p. 41, p. 49, pp. 56*-57, p. 64, pp. 68-69, p. 71, pp. 74-75*, pp. 82-83, pp. 86-87, pp. 90-91, p. 96*, p. 106, p. 110, p. 117, pp. 124-125, pp. 134-135*, pp. 137*-138*, pp. 145-146, p. 148, pp. 150-151, p. 153, p. 155, p. 158 zijn allen vermeldingen van de afzonderlijke term „edelen-edelmans”, mits rekening te houden met overlappings bij eerstgenoemde opsomming; symbool *: zie boven, *Ibidem*, pp. 2-8, p. 10; pp. 12-16, pp. 17*-18*-19*, pp. 20-22, p. 23*, pp. 24-30, p. 31*, p. 32, p. 33*, pp. 34-37, pp. 39*-40*, p. 41, pp. 43-44, pp. 46-47, pp. 49-53, pp. 55-58, p. 60, pp. 62*-63*, p. 64, p. 66, pp. 69-70, p. 71*, pp. 73*-74*-75*, p. 76, pp. 77*-78*, p. 80*, pp. 82-83, pp. 85-86, p. 87*, p. 89*, pp. 90-92, p. 93*, pp. 95*-96*-97*, pp. 99-100, p. 101*, pp. 104-106, p. 108, p. 109*, pp. 111-112, pp. 113*-114*, pp. 117*-118*-119*-120*, p. 121, p. 122*, pp. 123-125, pp. 126*127*, pp. 128-129, pp. 131-137, pp. 138*-139* p. 142, p. 143*, pp. 145-155, p. 156* en p. 158 zijn allen vermeldingen van de afzonderlijke term „he(e)ren”, met dezelfde opmerking als voor „edelen”-„edelmans”. In het totaal komt het begrip „he(e)ren” 885 keren voor in de kroniek op een geheel van 159 pagina's, een gemiddelde van 5 à 6 vermeldingen per blad. De termen „edelen” en „he(e)ren” zijn synoniem, met de lichte nuance dat „heer” een technisch begrip is waarmee men de adellijke stand aanduidt in de representatieve instellingen cfr. W. PREVENIER, *De Leden en de Staten van Vlaanderen (1384-1405)*, in: *Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie, Letteren*, 43 (Brussel, 1961), p. 26 met bronverwijzing.

als de vorst zijn Bourgondische hoogadellijke vertrouwenslieden effectief laat meeregeren. De kroniekschrijver is de mening toegedaan dat de feodale inspraak onbetwistbaar de Bourgondisch-nationale zaak ten goede komt, want hij laat de hertogelijke raadsheren tot Maria van Bourgondië zeggen : „hadde Kairle u vadere willen volghen onsen raet, sonder den raet der heeren ten ware niet ghesiet”⁶⁰. Met andere woorden : indien de voormalige hertog naar zijn raadsliden had geluisterd, dan zou de Bourgondische zelfstandigheid nu niet op de helling staan door de oorlog tegen Frankrijk, aldus nog de schrijver van de „Wonderlijcke Oorloghen...”.

Vanuit zijn propagandadoelstelling wil de kroniekschrijver zijn lezerspubliek laten geloven dat het Bourgondisch-Habsburgse huwelijk tijdig een einde maakte aan de gehate alleenheerschappij van Karel de Stoute. Hij oppert de illusie dat Maximiliaan van Oostenrijk tegemoet komt aan het vazalitsch inspraakrecht en de Bourgondische Nederlanden regeert in permanent overleg met diens hoogste adviesorgaan, met name de Orde van het Gulden Vlies⁶¹, dit is de persoonlijke vertrouwensraad van de Bourgondische hertog, opgericht door Filips de Goede met de bedoeling de adellijke oppositie te voorkomen, precies door hen met hun verworven adviesbevoegdheid medeverantwoordelijk te maken voor het vaak gekontesteerde beleid⁶². De vakliteratuur en niet-verhalende bronnen leren ons echter dat onder andere een hardnekkig meningsverschil omtrent het exclusief Bourgondisch karakter van deze prestigieuze instelling, de vertrouwensrelatie tussen Maximiliaan en de Orderidders bekoelde, vermits Maximiliaan raadsliden uit oorspronkelijk Habsburgse erflanden wou doen integreren in deze belangrijke Orde, dit in het vooruitzicht van zijn groot-Habsburgse politiek die hij stellig zou voeren als toekomstig opvolger van de keizer van het Heilig Roomse Rijk⁶³.

Volledig in de geest van de universaliteit van het eeuwenoud feodaal ideaal, beperkt de propagandist zich niet tot het bepleiten van het inspraakrecht van de Bourgondische adel, doch toont zich eveneens een fervent voorstander van een gelijkaardige voorkeursbehandeling van edellieden van andere nationaliteiten. Daarom omringt hij in zijn traktaat zonder onderscheid, zowel de Bourgondische, Franse, Engelse als Habs-

(60) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 8.

(61) *Ibidem*, pp. 174-176 : naamregister met vermelding van de Gulden Vlies-onderscheidingen ; opmerking : bij vergetelheid staat Lodewijk van Gruuthuuse door de uitgever niet als Gulden Vliesridder vermeld ; cfr. P. VAN USSEL, *Maria van Bourgondië*, (Brugge, 1944) p. 39. De hoge adellijke heren die in de kroniek de hertog advizeren, behoren praktisch allemaal tot de Orde van het Gulden Vlies.

(62) M. BAELDE, „Het Gulden Vlies”, in : *Spiegel Historiaal*, 7 (Bussum, 1972) pp. 220-227.

(63) A. WALTHER, *Die burgundischen Zentralbehörden unter Maximilian I und Karl V*, (Leipzig, 1909). L.P. GACHARD, „Lettres inédites de Maximilien, duc d'Autriche, roi des Romains et empereur, sur les affaires des Pays-Bas, de 1478 à 1508”, in : *Compte rendu des séances de la Commission Royale d'Histoire ou Recueil de ses Bulletins*, 2° serie, deel 2 (Brussel, 1851) pp. 263-448 ; deel 3 (Brussel, 1852) pp. 193-324.

burgse vorsten met bekwame adellijke raadgevers⁶⁴. De belangrijke nuance die hij hierbij maakt ten aanzien van de koning van Frankrijk dienen we andermaal te begrijpen vanuit de nationaal-Bourgondische ingesteldheid van de kroniekschrijver, waarvan de anti-Franse en Bourgondisch-dynastische partijdigheid de indikatoren zijn.

De raadgevers waarmee hij de machtige Franse vorst omgeeft, zijn naar auteursnormen de inkarnatie van Goed en Kwaad, twee tegenpolen die Lodewijk XI van Frankrijk tenslotte voor een verscheurende innerlijke tweespalt zullen plaatsen.

Zoals het past in zijn opvatting laat hij de Franse koning zijn goede of rechtvaardige adviseurs konsekwent ontdekken in zijn eigen Frans-nationale edellieden, met name Karel van Bourbon — bisschop van Lyon —, Lodewijk van Orléans — de toekomstige Lodewijk XII — en als laatste de hertog van Bourbon⁶⁵.

De propagandataak die de schrijver hen heeft toebedeeld bestaat erin dat deze hooggeplaatste personen hun Franse koning voortdurend op zijn ernstige fouten moeten wijzen en hem eraan herinneren dat hij in deze oorlog het onrecht aan zijn kant heeft. Lodewijk XI is immers meinedig aan het verdrag van Péronne van 1468, waarin hij — onder druk — verklaarde de Bourgondische staat voortaan ongemoeid te laten⁶⁶. De kroniekschrijver doet deze rechtvaardige rechters regelmatig opdoemen als een soort levend geweten van de koning van Frankrijk om hem van zijn veroveringsprojecten af te brengen⁶⁷. Maar — hoe kan het ook anders — de koning bedankt voor hun skrupuleuze raadgevingen en laat zich op sleptouw nemen door zijn „slechte” raadslieden: Filips van Crèvecœur⁶⁸

(64) W. JAPPE ALBERTS, *op.cit.*, p. 68: Engeland: „als dan die coninck Eduard van Inghelant met sijnen heeren aldus raet ghehouden hadde”. *Ibidem*, p. 121: H.R.R.: „de keyser... vraechde... sijn heren: wat draecht uwen raet”. *Ibidem*, p. 71: Frankrijk: „tis alsoo ghesloten by den coninck Lodewijc van Vranckerijcke ende sijnen raet”.

(65) *Ibidem*, p. 5 voetnoten nrs. 6-8.

(66) H. PIRENNE, *Histoire...*, II, p. 311: dit verdrag betekent het einde van de Franse suzeriniteit over de lenen in de Bourgondische staat. Er bestaat voortaan geen juridische vazalitische verbintenis meer voor de Bourgondische hertog ten aanzien van de Franse koning; het verdrag bevestigt een reeds bestaande feitelijke Bourgondisch-Franse machtverhouding. *Ibidem*, III, p. 306. R. VAUGHAN, *Charles the Bold: the last Valois Duke of Burgundy*, (Londen, 1973) pp. 55-58: de auteur relateert het belang van dit politiek verdrag. W. JAPPE ALBERTS, *op.cit.*, p. 5: „Want hi (Lodewijk XI) te Peronne het heylich sacrament ontfinde dat hi sijn leefdage tegens die Bourgoensche niet en doen soude”.

(67) W. JAPPE ALBERTS, *op.cit.*, p. 5: zie bovenstaand citaat. *Ibidem*, p. 120: „eest Gods woort dat wi nyemant stercken en sullen in sijn quaethede, maer hem daer afstraffen, ende dat is ons meeninghe. Wi houden u als ons ghesalft coninck ende heere van Vranckerijcke, als dye u eere doen willen in alle sacken, daer wi u sijn schuldich te eere, mer in deser sacken en sijn wi u niet schuldich te eere,.... Wy sijn u schuldich te eere in u recht, mer in u onrecht niet”. *Ibidem*, p. 5, p. 22, p. 24, pp. 39-40, p. 58, p. 62, p. 89, p. 114, p. 119 en p. 137 zijn allen analoge citaten ter illustratie van de morele functie van de „goede” raadgevers van Lodewijk XI.

(68) Biografie over Filips van Crèvecœur door R. SERPETTE de BERSAUCOURT in: *Positions des thèses soutenues par les élèves de la promotion de 1908 à l'École des Chartes*, (Parijs, 1908). W. JAPPE ALBERTS, *op.cit.*, p. 5, p. 7, p. 106 en p. 117 zijn de vermeldingen van Crèvecœurs verraad.

en Philips de le Pot⁶⁹, op wiens aanstoken Lodewijk XI — volgens de auteur — volhardt in zijn onrechtmatige agressie. Het doorslaggevend motief om deze adviseurs als „slecht” te diskwalificeren put de kroniekschrijver uit hun houding als Bourgondische landverraders. Crèvecoeur en de le Pot behoren inderdaad tot de menigte van Bourgondische hoge edellieden die tijdens de tirannieke alleenheerschappij van Karel de Stoute en vooral na diens nederlaag in 1477, massaal zijn overgelopen naar de Franse tegenpartij⁷⁰. Diegenen onder hen die de Gulden Vliesonderscheiding hadden, werden uiteraard uit dit hertogelijk vertrouwenscollege gestoten⁷¹. Dit aandeel van twee meinedige Bourgondische Orderidders in het oorlogskonflikt krenkt de auteur uitermate in zijn Bourgondisch-nationale trots. Om in de toekomst analoog landverraad te voorkomen doorspekt hij zijn kroniek met een hele reeks verhalen waarin de overlopers allen zonder onderscheid naar de galg worden verwezen⁷². Een typeverhaal, dat met talloze voorbeelden te verrijken is, is dat van het mislukte verraad van Guillaume van Luik⁷³.

Deze figuur is voor een hoge som geld bereid de Fransen toegang te verlenen tot het strategisch belangrijke prinsbisdom Luik, om aldus gezamenlijk gemakkelijk het hertogdom Brabant binnen te vallen en bij Frankrijk te annexeren. Guillaume verklaart zich in het kroniekverslag zelfs akkoord om, indien nodig, de prinsbisschop Lodewijk van Bourbon eigenhandig om te brengen.

Mogelijk zinspeelt de schrijver hier op het historisch feit van de moord op diezelfde Luikse prinsbisschop, gepleegd door de Luikse anti-Bourgondische opstandeleider, Willem (Fr.: Guillaume) van der Marck⁷⁴. Indien dit werkelijk het geval is, dan draait de propagandistische kroniekschrijver de geschiedkundige rollen om, want in zijn versie wordt niet de prinsbisschop maar wel de Bourgondische verrader gedood: „therte levende uuten buyck snijden, ende in zijn aensicht worpen als een ver-

(69) J. VAESSEN, *Lettres de Louis XI, roi de France, d'après les originaux*, VI (Parijs, 1883-1903) p. 199 voetnoot nr. 1.

(70) J. HUIZINGA, „Uit de voorgeschiedenis van ons nationaal besef”, in: *Verzamelde werken*, II (Haarlem, 1948) p. 119.

(71) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, pp. 105-106: kapittel 's Hertogenbosch, 1481. Vergelijk J. MOLINET, *Chroniques...*, I, p. 360 e.v. M. BAELDE, *art. cit.*, p. 227.

(72) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, pp.30 e.v.: Jan de la Haye: Bourgondisch landverrader. *Ibidem*, pp. 37-43: Guillaume van Luik: anti-Bourgondische partij van Luik. *Ibidem*, p. 46: Bruggeling als Bourgondisch contraspion. *Ibidem*, p. 47: kapitein van Henegouwse stad: Bourgondisch verrader. *Ibidem*, p. 65: Meloert Duwaert wordt ter dood veroordeeld door de Engelse koning; was een Engelse bondgenoot van Frankrijk. *Ibidem*, p. 69: Franse spionnen worden opgeknoopt. *Ibidem*, p. 74: mislukte list van Dowaaï; alle Fransen worden opgeknoopt. *Ibidem*, p. 90 en p. 97: Bourgondisch verrader Tsadet. *Ibidem*, p. 117: Bourgondisch verrader Crèvecoeur wordt in het openbaar beschimpt en vernederd; hij wordt afgeschreven als Gulden Vliesridder. Vergelijk J. MOLINET, *op. cit.*, I, pp. 211-212. W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, pp. 127-129, p. 142, p. 146-147: Bourgondisch verraad van St.-Omaars.

(73) *Ibidem*, pp. 37-43. Vergelijk voetnoot nr. 72 voor analoge voorbeelden.

(74) Cfr. J. MOLINET, *op. cit.*, II, pp. 373-375- L.P. GACHARD, *Lettres...*, 3 pp. 287-288.

rader toebehoort. Daer na sijn hoofd afgheslaghen ende den lichaam ghedeelt in vier quartieren... elc quartier wordt ghehanghen aen een half galghe buyten dye poorten van Maestricht, ende dye hoofden waren ter poorten uut ghesteken op eenen scacht, om dat hem een yeghelijck daer aen spieghelen soude" ⁷⁵.

Met dit citaat zitten we meteen bij de kern van deze gruwelverhalen: ze moeten als afschrikwekkend voorbeeld dienen opdat de tijdgenoten niet in dezelfde zware fouten zouden vervallen.

Doch om werkelijk een gunstig resultaat te bereiken, volstaan deze voorbeeldige verhalen niet. Ze zijn zuiver negatief en daarom weinig aantrekkelijk om meteen een overtuigde Bourgondische loyauteit aan te wakkeren.

De auteur ziet dat terdege in en biedt een konkreet alternatief aan om de Bourgondische onderdanen te doen weerstaan aan de kontinue verlokking van een hoog geldaanbod vanwege de Franse vijand. Hij toont aan dat de Bourgondische trouw aan de dynastie en de erflanden ook lonend is en bovendien veel meer genoegdoening schenkt dan het Franse judasgeld. Het meest illustratieve uittreksel hiervoor is het verhaal van de jonkvrouw van de herberg „het Hert" ⁷⁶, dat andermaal met talrijke voorbeelden is aan te vullen ⁷⁷.

Deze vrouw, die „seer goet Bourgoens" is ⁷⁸, heeft de stad Sint-Omaars van de ondergang gered door tijdig een Franse samenzwering te ontmaskeren. Als klap op de vuurpijl betreft de schrijver de persoon van Maximiliaan van Oostenrijk erbij om ontzag af te dwingen voor deze heldendaad. Hij laat de hertog deze dappere vrouw bij zich uitnodigen om haar als beloning voor haar loyauteitsbetuiging de herberg „het Hert" te schenken, waar het komplot beraamd werd.

De auteur komt in zijn kroniek op verschillende plaatsen op dit verhaal terug, om aan te tonen dat de verdienste die verbonden is aan Bourgondische trouw, ruimschoots het Franse omkopersgeld evenaart ⁷⁹.

Tot dusver de gepropageerde universeel-feodale adviesbevoegdheid van de nationale hoge adel en klerus in het binnenlands beleid, met enerzijds haar specifiek opbouwende functie voor de Bourgondisch-nationale ideo-

(75) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 43.

(76) *Ibidem*, pp. 127-129, p. 142, pp. 146-147.

(77) Niet alleen de verraders komen aan bod — zie voetnoot nr. 72 —, ook de voordelen van de trouwgebleven Bourgondische onderdanen zijn duidelijk vermeld met de bedoeling het verraad nog scherper te laten afkeuren. *Ibidem*, p. 71 en p. 84: aparte vermelding van de trouwe inwoners van het ingelijfde graafschap Boulogne. *Ibidem*, p. 109 aparte vermelding van een afvallig Luiks partizanenleider die vrijwillig de anti-Bourgondisch gezinde Luikenaars verlaat en „dus was die ... ontfaen als een goet Bourgoengioen, ende ... hi diende voort wel ende ghetrouwelijc den huuse van Bourgoengne". *Ibidem*, p. 82: aparte vermelding van een soldaat die zijn eigen leven waagt om het leven van de hertog te redden. *Ibidem*, pp. 20-22, inzonderheid het citaat op p. 22: aparte vermelding van trouw van de gevangengezette Bourgondische edellieden: Lodewijk XI laat ze gaan „aenghesien dat si goet Bourgoens blijven wilden".

(78) *Ibidem*, p. 127.

(79) Zie voetnoot nr. 76.

logie van de kroniekschrijver en anderzijds — in het kader van diezelfde ideologie — de aanklacht tegen anti-nationale krachten binnen de bevoorrechte standen in de Bourgondische Nederlanden. Deze elitaire vorm van medebeleid is volgens de staatsvisie van de schrijver toepasbaar voor alle naties, mits de uitdrukkelijke voorwaarde dat uitsluitend de eigen nationale adellijke raadsheren, uitsluitend hun eigen nationale aangelegenheden behandelen. Wijkt men af van dit *strikt nationaal karakter*, dan is volgens de kroniekschrijver het totale staatssysteem ontredderd en kan er geen sprake meer zijn van harmonieuze verstandhouding tussen de zelfstandige staten. En, redeneert hij verder, het is precies dat wat zich in de late 15^e eeuw in de Bourgondische landen heeft voorgedaan, waar de Bourgondische deserteurs fundamenteel verantwoordelijk zijn geweest voor de toenmalige oorlogsgesel.

Pleidooi voor een militaristische aanpak: het feodale „auxilium”

Het bovenstaand besluit brengt ons meteen bij het tweede en laatste groot luik van de feodale propaganda: het „daet”-motief van de „Wonderlijke Oorloghen...”.

Beperkt de kroniekschrijver zich enerzijds, voor het verdedigen van het feodaal inspraakprincipe, tot de doeltreffende doch eerder eenzijdige en stereotype konferentiaferelen aan het vorstelijk hof, dan lanceert hij zich anderzijds met des te meer fantasie en vindingrijkheid in zijn militaristische opiniëring, die hij op subtiële wijze inbouwt in zijn traktaat.

De „Wonderlijke Oorloghen...” zijn een open pleidooi voor de oorlog, die zowel in de late 15^e eeuw als in de volle 16^e eeuw de dagelijkse realiteit beheerst. In een historisch verhaal over een analoge oorlogsproblematiek uit het recente verleden van de Bourgondische Nederlanden zoekt de kroniekschrijver een probaat middel om zijn 16^e-eeuws lezerspubliek inzicht te verschaffen in hun eigentijdse gebeurtenissen, waar de Europese machtswedloop een gelijkaardig droevig strijdtoneel opdringt aan de tijdgenoten.

Op die manier begeeft de auteur zich op een dubbel tijdsplan: terwijl hij zich in zijn kroniek uitsluitend beperkt tot de gebeurtenissen van 1477-1482, verwacht hij tevens van zijn lezers dat ze in staat zijn de verhaalde historische feiten meteen om te zetten in de aktuele termen en toestanden van de 16^e eeuw.

De kroniekschrijver gelooft in een militaristische aanpak van de verstoorde buitenlandse relaties en naar zijn opinie kan een degelijk gecoördineerde oorlogspolitiek het gewenste machts-evenwicht herstellen, waarin het behoud van de Bourgondische zelfstandigheid centraal staat. Hij stelt zich evenwel nooit op als een agitator, die in alle omstandigheden aanspoort tot zinloos geweld, maar hij toont zich integendeel een beredeneerd voorstander van een oorlogsbeleid dat hoofdzakelijk uit defensieve overwegingen op gang komt.

In de kroniek is de oorlog dan ook duidelijk geen doel op zichzelf, maar een middel om de geschonden vrede en Bourgondische autonomie

te herstellen, een oplossing die zelf weliswaar een gewelddadige vorm aanneemt.

De schrijver beseft ook dat ook anti-militaristische groepen kunnen behoren tot zijn potentieel lezerspubliek en daarom bouwt hij een stevige argumentatie op rond zijn militaristische ideologie om aldus de tegenstrevers eventuele alternatieven te ontnemen.

Zijn bewijsvoering berust op een driedelig schema, dat doorheen gans de kroniek steeds opnieuw opduikt en bestaat in het benadrukken van :

ten eerste : de schuld van de Franse koning, die op aanstoken van Bourgondische landverraders de oorlog begonnen is en daardoor de Bourgondische landen voor een voldongen feit heeft geplaatst⁸⁰;

ten tweede : de onrechtvaardigheid van diezelfde Franse koning⁸¹, waardoor de bevooroordeelde kroniekschrijver automatisch bij het...

... *derde* bewijselement komt : met name het feit dat het recht steeds aan de kant staat van de Bourgondische partij en dat, vermits God altijd de zijde kiest van de rechtvaardigen, de oorlog tegen Frankrijk ontegensprekelijk in het voordeel van de zelfstandige Bourgondische staat moet aflopen⁸².

(80) Zie eigen uiteenzetting pp. 18-21. De literatuur en de bronnen zijn het erover eens dat Lodewijk XI van Frankrijk de oorlog begonnen is. L. HOMMEL, *Marie de Bourgogne ou le Grand Héritage*, (Brussel, 1951) p. 263 : na de dood van Karel de Stoute vallen de Fransen de Bourgondische erflanden binnen nog voor het Bourgondisch hof op de hoogte is van het overlijden van de hertog. *Ibidem*, pp. 265-267, p. 284, p. 318. A.G. JONGKEES, *Vorming van...*, p. 197. H. PIRENNE, *Histoire...*, III, p. 7. R. WELLENS, *Les Etats-Généraux...*, p. 168 : de militaire suksessen maken Lodewijk XI overmoedig en doen hem volharden in de oorlog. A. de BUT, *Chronicon* (voortzetting 1430-1488 van het Chronodromen van Jean Brandon) (uitgave door KERVIJN de LETTENHOVE, in : *Chroniques relatives à l'histoire de Belgique sous la domination des ducs de Bourgogne*, I (Brussel, 1870)) pp. 571-577 : afzonderlijk hoofdstuk over de anti-Bourgondische politiek van Frankrijk sinds het overlijden van hertog Karel de Stoute. J. MOLINET, *Chroniques...*, I, p. 211 : opsomming van de veroverde gebieden in 1477.

(81) Tegenstelling tussen goed en kwaad, maar Lodewijk XI luistert slechts naar het kwaad : W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 93 : „binnen dese was coninck Lodewijc ghereyst te Senlis, daer hi noch beclaechede het groot verlies ende die grote schade die hi ghehadt hadde. Maer wat hem sijn heeren seyden dat die schulde sijn waren ende dat hi peys maken soude, hy en wilder niet ane, twas alom niet. Ende andere die daer bi hem comen waren, diens vrienden te Blangijs verslaghen waren, rieden hem die schade weder te verhalene op dye ghene diet hem ghedaen hadden. Daer die coninc meer na hoorde dan na dandere die hem rieden peys te makene, ende seyde : wistick waer Crévecuer ware, ick soude hem ontbieden”. Samenvatting van de schuld van Lodewijk XI van Frankrijk : *ibidem*, p. 113 : „Want ghi weet wel wat ghi beloofdet te Peronen... dat ghi noch die uwe nemmermeer te gheenen daghen steken en soudt teghen thuyt van Bourgoengnien, dwelck ghy ghebroken hebt, dats een. Ten tweeden hebby in doen nemen tlandt van Bourgoengnien dat vrou Marie uwer nichten toe behoort. Ten derden hebby orloghe ende twist ghesticht op vrou Marien... Ten vierden is Philips van Crevecuer, heere van Cordes, by u over comen, die protonotariis ende Philips de le Poot. Ten vijftden hebby in doen nemen tghene dat ghi in soene beseghelt ende ghegeven hebt, dats Mondidier, Macon, Ontsarre, ende Roye. Ten sesten hebby int lant van Vlaendren ende in Artoys doen rooven ende brant stichten, sonder te doen weten dat ghi viant sijt, ende dat sijn al saken dye conratie sijn den eedt dye ghy in Peronen ghedaen hebt, daer om dat God u dese plaghen seynt”.

(82) *Ibidem*, p. 84 : „meendy dat God dit niet wreken en sal. Iae hy vrijelijcken,

Wie deze bewijsvoering niet aanneemt, gelooft om zo te zeggen niet in God, want deze vormt het kroonstuk van de argumentatie van de auteur, wat slim gezien is, daar het in de Middeleeuwen een courante mening is dat God nog daadwerkelijk ingrijpt in het wereldgebeuren⁸³.

Uit deze bewijsvoering spreekt overduidelijk de Bourgondische partij-digheid van de auteur van de bron.

Eens de oorlog gewettigd is, gaat de schrijver over tot het uiteenzetten van de voordelen ervan en lanceert meer bepaald de idee dat de oorlog het algemeen Bourgondisch welzijn ten goede kan komen.

In de gegeven kontekst van de late 15^e eeuw komt het hierbij op aan konkreet te bewijzen dat de oorlog een doeltreffend middel is tot vrede. De geëngageerde schrijver idealizeert uiteraard onmiddellijk deze feitelijke⁸⁴ vredesbeweging in de Bourgondische Nederlanden tot een massale manifestatie van de door hem begeerde Bourgondische samenhang. Ook hij opteert voor het herstel van de vrede, doch een *rechtvaardige* vrede, in de zin van een overeenkomst met garantie van de Bourgondische autonomie, een gedachtengang die de verwording illustreert van een ob-

die rechtveerdicheyt sal boven gaen. Dus... ons prince hi is victorious, God sal hem mede wesen". *Ibidem*, p. 5, p. 26, pp. 39-40, p. 44, p. 62, p. 68, p. 75, p. 89, p. 113, p. 120, p. 127, pp.135-137 zijn analoge passages. De kroniekschrijver gaat zelfs zover dat hij de Franse koning met zijn eigen woorden zijn onrecht doet bekennen: *ibidem*, pp. 135-136: „ic sie wel die sonden willen mi plaghen. God slaet mi in alle manieren". Vergelijk W.P. BLOCKMANS, *Handelingen van de Leden en van de Staten van Vlaanderen. Regeringen van Maria van Bourgondië en Filips de Schone (5 januari 1477 - 26 september 1506). Excerpten uit de rekeningen van de Vlaamse steden en kasselrijen en van de vorstelijke ambtenaren*, (Brussel, 1973) (uitgave door de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis), I, p. 111: dezelfde idee over Blangijs. „daer hy mids der hulpe ende gracie Gods victorie up vercreghem hadde". Vergelijk J. MOLINET, *Chroniques...*, I, p. 307: „nostre querele est bonne et juste. Requez Dieu en vostre ayde, qui seul poelt donner victoire".

(83) J. HUIZINGA, *Herfstrij der Middeleeuwen. Studie over levens- en gedachsvormen der veertiende en vijftiende eeuw in Frankrijk en de Nederlanden*, (Haarlem, 1919) p. 253, p. 258, p. 263.

(84) Maximiliaan van Oostenrijk zet de autoritaire politiek van Karel de Stoute verder, met inbegrip van diens anti-Franse oorlogspolitiek. Het verzet van de Bourgondische onderdanen blijkt het best uit de unanieme weigeringen tot toekenning van de gigantische bede-aanvragen: voor Karel de Stoute: J. CUVELIER, J. DHONDT, R. DOEHAERD, *Actes des Etats-Généraux des anciens Pays-Bas (I: 1427-1477)*, (Brussel, 1948) (uitgave door de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis) pp. 255-263: nrs. 1-12, pp. 263-266: nrs. 14-17: betreffen het jaar 1476. R. WELLENS, *Les Etats-Généraux...*, pp. 149-152. Voor Maximiliaan van Oostenrijk: R. WELLENS, *op. cit.*, pp. 183-185 en voetnoot m.b.t. Henegouwen in 1480. Vergelijk J. MOLINET, *Chroniques...*, I, pp. 321-324: andermaal Henegouwse argumentatie ter ontlasting van oorlogsbijdragen. W.P. BLOCKMANS, *Autocratie...*, p. 259, voetvoet: benaderende vergelijking van de toegestane bedden van Karel de Stoute en Maximiliaan van Oostenrijk, waaruit blijkt dat de militaire uitgavepost van Maximiliaan zo mogelijk nog hoger ligt dan die van zijn voorganger. *Idem*, *Handelingen...*, I, nr. 2, nrs. 18-20, nrs. 22-23, nrs. 26-29, nrs. 31-35, nrs. 48-49, nr. 54, nr. 60, nrs. 68-69, nrs. 73-75, nr. 77, nrs. 81-82: bijna alle uittreksels uit de rekeningen behandelen het oorlogsprobleem en deze lijst kan nog eindeloos worden aangevuld. L.P. GACHARD, „Analectes historiques, 8^e serie" in: *Bulletin de la Commission royale d'Histoire*, 3^e serie, deel 1 (Brussel, 1860), pp. 311-341: Staten-Generaalvergadering van mei 1482 en p. 318, pp. 320-321, p. 326, p. 328, p. 333 en p. 336 getuigen van de intense vredeswil.

jektief feitelijk gegeven — de pacifikatietendens van de late 15^e eeuw — tot een geïdealiseerd feit: alleen vrede binnen de veilige grenzen van de zelfstandige Bourgondische staat.

Deze paradoxale uitdrukking dat men vrede bekommt door oorlog, beantwoordt aan de toenmalige pacifistische verzuchtingen en sluit bovendien mooi aan bij de gangbare adellijke conservatieve opvatting, treffend geformuleerd in de „L'arbre des batailles” van Honoré Bouvet: „Il est vérité que bataille n'est mie male chose, mais bonne et vertueuse car bataille ne regarde autre chose selon sa droite nature que retourner en droit et faire retourner en paix, selon ce que dit l'Escriture. Et si en bataille se font plusieurs maux, c'est mie selon la nature de bataille, mais es faux usage”⁸⁵.

De kroniekschrijver heeft zijn persoonlijke overtuiging van het openbaar nut van de oorlog uitgebouwd en aangetoond aan de hand van het thema van de beschermersfunctie⁸⁶ van Maximiliaan van Oostenrijk. Hij gebruikt het konfliktrijke buitenlands beleid van deze Habsburgse vorst als propagandamateriaal voor zijn militaristische ideologie. De auteur zal echter in de loop van zijn traktaat van deze werkwijze moeten afwijken, want waar het hoogtepunt van zijn argumentatie moet komen — namelijk besluiten dat de Bourgondische zege bij Blangijs⁸⁷ de rechtvaardige vrede heeft hersteld en de Bourgondische staat heeft gevrijwaard van de Franse annexatie — valt zijn zorgvuldig opgebouwde bewijsvoering meedogenloos uit elkaar. Het voorbeeld van Maximiliaan van Oostenrijk blijkt uiteindelijk niet bruikbaar te zijn, maar de kroniekschrijver kan niet meer achteruit want zijn kroniek is reeds te ver gevorderd⁸⁸ en bovendien weigert hij zijn ideaal op te geven omwille van het falen van een ander, zodat hij tot het einde in zijn stelling volhardt, zij het dat een tweede bewijsvoeringspoging eveneens uit de hand zal lopen.

Zoals hierna moet blijken, valt onzes inziens de bron daardoor uiteen in twee delen, die — althans wat de militaristische inhoud betreft — beantwoorden aan de veranderde houding van de schrijver ten aanzien

(85) J. DUFOURNET, *La destruction des Mythes dans les Mémoires de Philippe de Comynes*, (Genève, 1966) p. 603: citaat uit *L'arbre des batailles* van Honoré BOUVET, rond wiens familienaam zich een verrijkende discussie ontspan in wetenschappelijke kringen en aanzette tot een speciale studie: G. OUY, „Honoré Bouvet”, in: *Romania*, LXXXV (Parijs, 1959) pp. 255-259. Ik bedank andermaal Prof. Dr. W. Prevenier die me hierop attent maakte. A. DE BUT, *Chronicon...*, p. 623: het doel van elke oorlog is de vrede en De But benadrukt dit doel terwijl onze kroniekschrijver het middel beklemtoont.

(86) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 1, p. 7, p. 9, pp. 12-13, pp. 15-17, pp. 19-20, pp. 23-34, p. 26, tussenfaze waarbij de oorlogen zelf Maximiliaans aktieve inzet tot het beschermen van de Bourgondische staat aantonen, p. 53, p. 55, p. 62, p. 64, andermaal een tussenfaze ditmaal gaat het over de slag van Blangijs, p. 90, pp. 99-100, p. 129, p. 148, p. 154. Naast deze uitdrukkelijke uitspraken ademt gans de kroniek de beschermerssfeer uit.

(87) *Ibidem*, pp. 81-83: kritiek moment want daar zou een vermelding moeten staan van het definitieve vredesresultaat, maar deze boodschap blijft uit. H. KLAJE, *Die Schlacht...*

(88) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, pp. 81-83 op een totaal van 159 pagina's.

van de figuur van Maximiliaan van Oostenrijk en die tevens samenvallen met de door ons gesuggereerde tijdsbreuk in de kroniekredactie, gesitueerd vóór de Staten-Generaalvergadering van januari 1480 of uiterlijk vóór het overlijden van Maria van Bourgondië op 27 maart 1482.

Het eerste deel is een ononderbroken climaxbeweging die gaat tot en met de Bourgondische overwinning bij Blangijs in 1479 — dus vóór januari 1480 — waaraan de schrijver trouwens 30 pagina's wijdt⁸⁹. Het getuigt van het vertrouwen van de kroniekschrijver in Maximiliaan als realizator van het Bourgondisch-nationaal ideaal dat de auteur nastreeft en in dit eerste inhoudelijk geheel hemelt hij de Bourgondisch-Habsburgse echtverbintenis nog op als „tsalichst huwelic dat noyt ghebuerde”⁹⁰.

Typisch voor dit eerste stadium is het verzwijgen van alle mogelijke negatieve informatie⁹¹. Zelfs de min of meer uitvoerige vermeldingen van de opstandige gewesten Luik⁹² en Gelre⁹³ mogen we hier nog niet ten nadele van de persoon van de hertog interpreteren, maar eerder zien als een uitdrukking van het Bourgondisch bewustzijn van de kroniekschrijver, die deze gevoelige plekken prijsgeeft als openbare aanklacht tegen de hardnekkige Luikse en Gelderse kollaboratie met de Franse vijand⁹⁴.

De rekonstruktie van de achtergehouden informatie⁹⁵ leverde als resultaat op dat hertog Maximiliaan gedurende de periode 1477-1482 af te rekenen heeft met drie soorten problemen, met name :

a. de interne onlusten, die weliswaar noch tegen de Bourgondische dynastie, noch tegen de figuur van Maximiliaan van Oostenrijk gericht zijn⁹⁶;

b. het verzet tegen het Bourgondisch vorstenhuis⁹⁷, met speciale aandacht voor de moord op de populaire Jan van Dadizele; de vermoedelijke moordenaar is immers een hoveling, die bovendien de bescherming geniet

(89) *Ibidem*, pp. 62-94 behandelt het voor- en naspel van de slag van Blangijs. *Ibidem*, pp. 1-94 is het eerste inhoudelijk deel en pp. 95-159 het tweede.

(90) *Ibidem*, p. 4. De kroniekschrijver verdedigt dit huwelijk als volgt: *ibidem*, pp. 1-2, p. 15 : het is reeds lang afgesproken, p. 5, p. 47, p. 50, p. 53, p. 58, p. 77, p. 79, p. 83, p. 86, p. 89, p. 100, p. 106, p. 111, pp. 123-124, p. 131, p. 134, pp. 150 tot einde : het is een gelukkig huwelijk voor beide echtgenoten.

(91) *Ibidem*, p. I woord van de uitgever, pp. 58-62 : m.b.t. Franche-Comté : wat hij vertelt is juist, maar het vervolg, met name de uiteindelijke Bourgondische nederlaag, verzwijgt hij. Vergelijk Ph. DE COMMYNES, *Mémoires...*, pp. 464-470, inzonderheid pp. 465-468. De informatie van De Comynes is vrij betrouwbaar want hij is anti-militaristisch ingesteld. Over de ontleding van De Comynes : J. DUFOURNET, *La destruction...*, p. 670.

(92) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, pp. 37-43.

(93) *Ibidem*, pp. 23-24, pp. 41-42.

(94) Zie voetnoot nr. 117.

(95) Aan de hand van de 16^e-eeuwse kroniek van N. DESPARS, *Chronijcke van den lande ende graefsepe van Vlaenderen (1405-1492)* (Brugge, 1842) (uitgave door J. DE JONGHE).

(96) *Ibidem*, IV, p. 155 : Sluis, p. 158 : Leuven, p. 159 : Drie Leden, pp. 171-172 : St.-Winnoksbergen, pp. 178-180 : Brugge, pp. 181-182 : Gent, pp. 182-183 : Brugge, p. 189 : Gent, p. 199 : Brugge, p. 205, p. 211, pp. 207-210 : graanduurte en korrupctie van de ambtenaren. Vergelijk L. HOMMEL, *Marie de Bourgogne...*, p. 340 : de solidaire samenwerking tegen Frankrijk neemt af en het partikularisme neemt toe.

(97) N. DESPARS, *Chronijcke...*, IV, p. 180 : Gelre.

van de Bourgondische hertogin ⁹⁸, waardoor niet alleen het prestige van het Bourgondisch hof in opspraak komt, doch tevens de faam van Maria van Bourgondië in hoogst eigen persoon ;

c. tenslotte de tegenstand die Maximiliaan persoonlijk treft, daar zijn politiek en financieel beleid in menige kringen wrevel en misnoegdheid heeft uitgelokt ⁹⁹.

Door dit alles achterwege te laten, kan de kroniekschrijver zich volledig toelagen op het verheerlijken van de talloze veldslagen, want uiteraard ook in de zaken die hij wél wenst los te laten, steekt een propagandistische bedoeling.

In het eerste deel, waar de schrijver nog in een euforie leeft, komt zijn militaristische propaganda tot haar recht in de uitermate sterk gedetailleerde beschrijving van alle afzonderlijke veldslagen, die in de loop van deze vijf jaar elkaar eindeloos opvolgen en waarbij we meteen vermelden dat de auteur overwegend Bourgondische overwinningen behandelt, die hij omwille van de geloofwaardigheid verstandig afwisselt met de nodige nederlagen ¹⁰⁰.

Vanuit het standpunt van de mentaliteitsgeschiedenis heeft het evenwel geen enkele zin om het precieze verloop van elk van deze losse oorlogjes te willen reconstrueren, want voor dit onderzoeksterrein zijn het niet in de eerste plaats de feiten op zichzelf die tellen, maar wel de geest die erachter steekt, de bedoeling waarmee men deze feiten verhaalt.

Deze detailanalyse die de schrijver van de kroniek uitvoert, getuigt van een geraffineerd propagandasysteem, waarvoor we twee verklaringen vermoeden : — ten eerste is de euforische kroniekschrijver erg verzekerd van de onfeilbare doeltreffendheid van zijn methode, waardoor hij het zich meent te kunnen veroorloven het geduld van zijn lezers op de proef te stellen, zodat hij bij de ontknoping van zijn uiteenzetting des

(98) *Ibidem*, p. 209 : de moord op Jan van Dadizele. Vergelijk W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 137 voetmoot nr. 3. A. DE BUT, *Chronicon...*, p. 569 : deze moord lokt een oorlog uit : „guerram contra ducem Maximilianum, propter Philippum de Gaesbeke, cujus, ut dicebatur, occasione ballivus villae Gandensiae... Johannes de Dadizele, sic vulneratus fuit... ut moriretur”.

(99) N. DESPARS, *op. cit.*, IV, p. 200, p. 204 : Staten-Generaalsessie van 1480 ; Vlaanderen eist effectieve inspraak, zowel financieel als politiek. Vergelijk J. MOLINET, *Chroniques...*, I, p. 437 : verwijt dat het geld van de beden in de zakken van de Duitse en de Bourgondische (in de betekenis van het hertogdom Bourgondië) ambtenaren verdwijnt. Vergelijk W.P. BLOCKMANS, *Handelingen...*, I, p. 92 : verwijt dat Maximiliaan tegen de wil van zijn onderdanen een heroveringspolitiek voert tegen Frankrijk. Uit volgend citaat blijkt de nuancering die de Bourgondische onderdanen maken tussen een verdedigende en een aanvallende oorlog : „heere ... *gherre guerrant...* daerjehen hem Vlaendren... opposeerden,... maar zin tevreden dat men de coninc... zal *wederstaen*”. *Ibidem*, pp. 194-198 : legerverwoestingen en financiën ; dit verzet is een konstante en zal voortdurend aanzwellen.

(100) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, pp. 10-13 : *Doornik* : nederlaag van de Vlaamse gunsteling Adolf van Gelre. Vergelijk G.H. DUMONT, *Marie de Bourgogne*, (Brussel, 1942) p. 134. L. HOMMEL, *op. cit.*, pp. 311-312. H. PIRENNE, *Histoire...*, III, p. 22. W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, pp. 37-43 : *Luik* : het nationalisme haalt voordeel uit deze passage. *Ibidem*, pp. 47-48 : *Henegouwen*, met zelfde opmerking als voor Luik, zodat ook uit de bezwarende passages propagandistische munt wordt geslagen.

te meer sukses hoopt te oogsten, waarin hij zich evenwel deerlijk zal vergissen ;

— ten tweede interpreteren we deze techniek als een bewust onderdrukken van de kritische ingesteldheid van zijn publiek, want hij overstelpt de lezer met een massa overbodige details, zodat deze het essentiële niet meer kan onderscheiden van het bijkomstige. Op die manier snoert hij vooral de mond van de anti-militaristen, die telkens opnieuw de vraag zouden stellen, in hoeverre elk van deze schermutselingen uiteindelijk de Bourgondische Nederlanden een stap dichterbij de vrede heeft gebracht, een bedenking die de militaire propaganda van de auteur in het gedrang zou brengen. Een uitspraak van J.P. Sartre illustreert trouwens de efficiëntie van een dergelijke uitweidingstechniek : „une victoire racontée en détail, on ne sait ce qui la distingue d'une défaite”¹⁰¹.

Aan de hand van de opsomming van de uitspraken met betrekking tot het beschermerstema¹⁰², stellen we vast dat de kroniekschrijver alleen in het eerste deel van zijn traktaat van dit specifiek onderwerp gebruik heeft gemaakt. Tot en met de Blangijszege benadrukt hij de verdedigingskwaliteiten van Maximiliaan van Oostenrijk en de schaarse analoge vermeldingen in het volgende deel zijn uiteindelijk niets meer dan de uitlopers van diezelfde unieke doch tijdelijke overwinning van het Bourgondisch leger¹⁰³. Voor het overige schijnt dit thema te zijn uitgeput vermits het onbruikbaar blijkt te zijn als illustratie voor de these dat oorlog het beste middel is tot het bereiken van de door de schrijver geopteerde vrede.

Daardoor staat de kroniekschrijver onvermijdelijk voor een dilemma : ofwel moet hij zijn persoonlijk ideaal opgeven en zijn propaganda afleiden en verder ten goede laten komen van de hertog, die evenwel in het kader van de militaristische publiciteitscampagne deze lofbetuigingen hoegenaamd niet langer verdient ;

ofwel moet de auteur daarentegen Maximiliaans „populariteit” op de helling zetten om toch zijn eigen opvatting over het herstel van de rechtvaardige vrede tot het bittere einde te blijven verdedigen. Hij kiest tenslotte voor de tweede oplossing.

De afrekening met Maximiliaan

Het is deze innerlijke tweestrijd van de kroniekschrijver die we in het tweede deel van de kroniek op de voet kunnen volgen, waar paniek en wrok met elkaar afwisselen. Paniek, omdat hij geen alternatief vindt om

(101) J.P. SARTRE, *Le Diable et le bon Dieu*, geciteerd bij J. DUFOURNET, *La destruction...*, p. 624. Vergelijk voetnoot nr. 86, waar de opgesomde uitspraken met betrekking tot Maximiliaans beschermersfunctie, wijzen in de richting van overwegend Bourgondische overwinningen. J. MOLINET, *Chroniques...*, I, p. 381 : hier vernemen we de ware stand van zaken waar n.a.v. de Atrechtse vrede van 1482 een overzicht wordt gegeven van de Franse veroveringen na 5 jaar strijd.

(102) Zie voetnoot nr. 86.

(103) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, pp. 99-100, p. 148, p. 154 : de eerste twee verwijzen specifiek naar Blangijs, de laatste twee zijn meer algemeen en vrij berustend. *Ibidem*, p. 129 is een uitzondering die elders aan bod komt.

zijn militaristische stelling te bewijzen; wrok, omdat hij Maximiliaan van Oostenrijk verantwoordelijk acht voor dit falen.

De schrijver verliest dan ook zijn zelfverzekerde kalmte en wordt roekeloos, met het gevolg dat in het tweede deel zijn overigens gewijzigde propagandamethode gemakkelijker te ontmaskeren valt.

Voortaan bestaat de opiniëringstechniek erin om van een echt gebeurd — dus controleerbaar — feit te vertrekken, dat vervolgens inhoudelijk volledig veranderd wordt en aangepast aan de propagandafunctie van het traktaat.

Het beste voorbeeld van dit beïnvloedingsmechanisme is de versie van de kroniekschrijver over het verloop van de reeds eerder gemelde belangrijke Staten-Generaalvergadering van januari 1480¹⁰⁴.

Volgens de auteur verklaren alle aanwezige Bourgondische gewesten zich op deze bijeenkomst onvoorwaardelijk akkoord tot het uiterste verder te strijden¹⁰⁵, terwijl in realiteit deze vergadering juist het startsein heeft gegeven aan het massale verzet dat tegen Maximiliaans bewind voorgoed van de grond komt¹⁰⁶.

Voortaan beslissen de volksvertegenwoordigende organen namelijk alle verdere hulp te staken, om op die manier de hertogelijke militaire activiteiten in de toekomst te vrijdelen.

Dit doorzichtig propagandapatroon is eveneens te vinden in het hoogdravend verhaal over de zogenaamde Bourgondische overwinning bij Luxemburg in 1480, waarover we het verder in dit betoog zullen hebben.

De kwetsbaarheid van de kroniekschrijver in dit tweede deel vindt haar verklaring in de reële kontekst waarin de behandelde gebeurtenissen zich hebben afgespeeld, want het is precies vanaf het kritieke jaar 1480 dat zijn verhaalsof veel moeilijker te verwerken is omdat op dat ogenblik een onstuitbare storm van verzet over de Bourgondische Nederlanden woedt, die de militaristische ideologie van de schrijver ernstig in het gedrang brengt. De onderdanen zijn ondermeer de autoritaire oorlogspolitiek van de hertog grondig beu en stellen zich in de Staten-Generaalbijeenkomsten herhaaldelijk op als een succesvolle drukkinggroep tegen het almachtig beleid van Maximiliaan. Dit blijkt in 1480 en zal naar aanleiding van de Atrechtse vrede van 1482 nogmaals hardnekkig naar voren komen¹⁰⁷.

Deze unanieme weigering van de in 1480 gevorderde hulpbijdragen schaaft niet alleen Maximiliaans imperialistische ambities, doch betekent voor ons in de eerste plaats de doodsteek voor de militaristische minderheidspropagandisten, waarvan onze auteur een overtuigd aanhanger is. Hij vertikt het evenwel om zijn persoonlijk ideaal op te geven en is bereid er de waarheid aan op te offeren. Hij zet zich andermaal schrap om een

(104) *Ibidem*, pp. 115-117. Zie eigen uiteenzetting pp. 8-10.

(105) *Ibidem*, p. 116, *mutatis mutandis* te veralgemenen voor alle aanwezigen.

(106) R. WELLENS, *Les Etats-Généraux...*, pp. 183-185 en voetnoot m.b.t. Henegouwen. Vergelijk J. MOLINET, *Chroniques...*, I, pp. 321-324: Henegouwse remonstrantie.

(107) Zie voetnoot nr. 84, voor het jaar 1480. R. VAN UYTVEN, *Crisis...*, pp. 420-422: de vrede van Atrecht ondertekend op 23 december 1482.

zorgvuldig uitgekende bewijsvoering op te bouwen, die ditmaal echter minder overtuigend overkomt, juist omdat hij telkenmale opnieuw de feitelijke waarheid geweld moet aandoen. In dit nieuwe perspectief moet onzes inziens de structuur van het tweede deel als volgt worden begrepen.

De eerste zorg van de kroniekschrijver is het uitschakelen van de oppositie. Dit betekent dat hij moet kunnen aantonen dat alle groepen onderdanen eensgezind de continuïteit van de strijd aanvaardden en aanmoedigen. Daarom dist hij een utopisch verhaal op over het Gulden Vlieskapittel van 1481 te 's Hertogenbosch en de Mechelse Staten-Generaalsessie van 1480, dat de respectieve vaderlandsliefde van de hoge adel en van de steden moet illustreren¹⁰⁸. Dit benadrukken van het entoesiasme vanwege de onderdanen is voor de kroniekschrijver onontbeerlijk om de volgende stap van zijn opiniëringsschema te zetten.

Hij heeft deze zelfgekreëerde geestdrift immers nodig als de logische voorbereiding van de nieuwe, gigantische Bourgondische overwinning die hij zijn lezers wil voorliegen, met name de slag bij Luxemburg in 1480¹⁰⁹, welke net zoals in het voorgaande argumentatiepatroon moet dienen als sluitstuk van zijn militaristisch bewijspatroon. Doch, niet alleen het entoesiasme is zuiver gezinsbedrog, ook de zogenaamde Bourgondische zege is een louter fantazieprodukt van de kroniekschrijver, want noch uit vergelijkende bronstudies, noch uit desbetreffend literatuuronderzoek blijkt dat deze schermutseling bij Luxemburg van enig noemenswaardig belang is geweest¹¹⁰.

Waaruit we andermaal de beïnvloedingstechniek afleiden: vertrekken van een controleerbare gebeurtenis om het argeloze publiek voor zich te winnen — Luxemburg 1480 — en rond dit echt gebeurd feit vervolgens een militair-ideologische versie verzinnen — de zogezegde Bourgondische „overwinning” —.

Na de ingebeelde Bourgondisch-nationale strijdgeestdrift, die de Bourgondische partij de zogenaamde overwinning bij Luxemburg heeft bezorgd, bereiken we tenslotte het derde en laatste structurelement van het tweede, militaire luik van het traktaat, waarbij we de ziel van de voorheen zo zelfverzekerde propagandist kunnen peilen, die nu met de moed der wanhoop koppig de efficiëntie van de door hem voorgestelde oorlogspolitiek wil blijven verdedigen. Een doeltreffendheid die slechts geloofwaardig kan geïllustreerd worden als voor de massa blijkt dat de Luxemburgse „krijgszege” inderdaad de definitieve vrede heeft geïnstalleerd én — met het

(108) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 106: „die (here) ... daer ghesworen hebben den hertoghe goet ende ghetrouwe te sijn, ende hem by te staen in sijnder noot oft waer dat is”. *Ibidem*, p. 127: „...totter doot heere blijven wi u bi ende u tooghden dat wi u vianden haten”, is een analoog uittreksel. *Ibidem*, p. 117: „...ende alle die landen hebben den hertoghe eedt ghedaen goet ende ghetrouwe te sijne, ende si hebben... macht van volc... daer mede wilt hi (Maximiliaan) hier int lant (Frankrijk) comen”.

(109) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, pp. 120-127, pp. 129-131, inzonderheid p. 124: „om die Fransoysen te bevechtene, also si te Blangijs ghedaen hadden” en p. 131: enorme triomftocht ter ere van „die grote victorie”.

(110) Zie voetnoot (111).

oog op het zelfrespekt van de kroniekschrijver — dit binnen de stevig veiliggestelde Bourgondische staatserkenning.

Maar hier zit de kroniekschrijver hopeloos vast, want hij kan onmogelijk staven dat de veldslag voorgoed de Bourgondisch-Franse oorlog in het voordeel van de Bourgondische partij beslecht heeft, want de vijandelikheden gaan onverminderd door ¹¹¹.

Dit is een zware tegenslag voor de auteur gezien hij tot tweemaal toe tevergeefs heeft gepoogd zijn militair ideaal in functie van zijn Bourgondisch-nationale overtuiging te propageren met — althans naar zijn opinie — onweerlegbaar bewijsmateriaal.

Deze ongewenste maar niet te omzeilen gang van zaken maakt de kroniekschrijver radeloos, doch hij volhardt in zijn standpunt en weigert fanatiek elke toenadering tot de anti-militaristische tegenpartij. Hij ziet immers geen heil in hun pacifistische dialogen ¹¹² en verzwijgt derhalve konsekvent de drukke diplomatieke bedrijvigheid die uitgerekend op dat kritiek ogenblik weer vlot op dreef komt en op het punt staat een geslaagd Anglo-Bourgondisch blok op te richten tegen Frankrijk ¹¹³.

De kroniekschrijver wordt door zijn eigen propagandatechniek overbiddelijk gekonfronteerd met de ontoereikendheid van zijn geselecteerd dokumentatiemateriaal, gezien telkens bij de ontknoping van zijn bewijsvoering duidelijk wordt dat Maximiliaans militair beleid de ideologische stelling van de auteur niet kan onderschrijven. Ontmoedigd laat hij zijn methode voortaan achterwege en springt meteen over van het ideologisch rampjaar 1480 naar 1482, met als grote blikvanger de tragische dood van de populaire hertogin. Dit ongeluk is voor de gefrustreerde kroniekschrijver de hoogdringende uitkomst om ongeremd uiting te geven aan zijn talloze opgekropte ontgoochelingen en eens flink stoom af te blazen ¹¹⁴.

(111) Af te leiden uit het algemeen gegeven dat de vrede pas op 23 december 1482 tot stand kwam. W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 129 voetnoot nr. 2: daar merkt de uitgever op dat alleen in deze kroniek de Luxemburgse slag zo uitvoerig verhaald wordt. J. MOLINET, *Chroniques...*, I, p. 327 & p. 331 bevatten een uiterst summier vermelding. A. DE BUT, *Chronicon...*, pp. 548-551 toont aan dat deze slag slechts één van de talloze onbesliste schermutselingen was. N. DESPARS, *Chronijcke...*, IV, p. 200. *Excellente chronik van Brabant, Vlaenderen, Hollant, Zeelant int generael*, (Antwerpen, 1530) (uitgave door JAN VAN DOESBORCH) f° 252 verso. *Excellente cronike van Vlaenderen*, (Antwerpen, sine dato) (uitgave door WILLEM VORSTERMAN) f° 219. R. WELLENS, *Les Etats-Généraux...*, p. 184: geeft geen bijzondere vermelding bij deze slag. H. PIRENNE, *Histoire...* en N.A.G.N. melden totaal niets.

(112) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 114: „...wasser gheordoneert een bestant een iaer lanc duerende, oft men binnen dyen tijde mochte comen tot eenen eendrachtighen peys, daert noch niet toe en quam". *Ibidem*, p. 107: analoog voorbeeld.

(113) H. PIRENNE, *Histoire...*, III, pp. 30-31: er waren sinds 1478 drukke Anglo-Bourgondische onderhandelingen aan de gang o.l.v. Margaretha van York en Maximiliaan van Oostenrijk. Begin 1481 resulteren deze diplomatieke contacten in het herstel van het vroegere Anglo-Bourgondisch front tegen Frankrijk, waarbij ook Bretagne zich heeft aangesloten, een alliantie waarvoor de Franse vorst erg beducht is. Vergelijk A. DE BUT, *Chronicon...*, p. 532, pp. 545-546, p. 553: diplomatieke inzet van Margaretha van York om haar broer, de Engelse koning, voor de Bourgondische zaak te winnen.

(114) Vergelijk J. MOLINET, *Chroniques...*, I, pp. 368-370: de hofhistoriograaf geeft zich geen rekenschap van de draagwijdte van het overlijden van de laatste Bour-

Deze schokkende gebeurtenis aan het Bourgondisch hof zal hem een uitweg bieden om harde klappen op te vangen, want met het heengaan van de onfortuinlijke hertogin, verdwijnt tevens het traditionele vorstenhuis waardoor de schrijver geraakt is in zijn Bourgondisch-nationale trots, de hoeksteen van zijn kroniek. Ook zijn militair propagandamiddel is in rook opgegaan tengevolge van het manke oorlogsbewind van Maximiliaan. Meer nog, naar zijn mening heeft deze Habsburgse vorst met zijn wanbeheer de publieke opinie a priori tegen het feodaal geïnspireerde militarisme opgehitst, dé beleidsvisie die de schrijver precies wou propageren in het kader van de zelfstandige Bourgondische mogendheid.

Maar hij laat niet af; de hertog heeft weliswaar geblunderd, doch de kroniekschrijver projekteert onmiddellijk al zijn vertrouwen naar Maximiliaans wettelijke opvolgers, met andermaal de militaristische regeringsvisie als inzet. Hij hoopt dat Maximiliaans nageslacht niet zal vervallen in diens dwalingen¹¹⁵ en dat de rechtvaardige vrede die de hertog niet vermocht te bereiken, door de *degelijke* oorlogspolitiek van zijn nakomelingen voorgoed in de autonome Bourgondische erflanden zal heersen. Op die manier is de kroniek — naast haar onmiddellijk stralingsveld — fundamenteel eveneens als een tijdloze vorstenspiegel opgevat, waarin zowel een opdracht als een waarschuwing verwerkt is, die verkondigt dat een ridderlijk-militair regime nuttig is voor het algemeen Bourgondisch-nationaal welzijn, op voorwaarde dat de regeerder op de juiste wijze handelt en zich niet bezondigt aan de fatale fouten van Maximiliaan van Oostenrijk.

Er rest de kroniekschrijver nu alleen nog af te rekenen met de schuldige van zijn mislukte uiteenzetting — Maximiliaan —, een vergelding die trouwens de evolutie in de houding van de auteur ten opzichte van de persoon van de hertog onthult.

Het overduidelijk achterhouden van ongunstige gegevens betreffende de hertog korrespondeerde in het eerste deel met het euforisch vertrouwen van de kroniekschrijver in het welslagen van de militaire projecten van Maximiliaan. Van zodra echter diens militaire onbekwaamheid om de vredesvisie van de auteur te realiseren niet langer kan verdoezeld worden, doorspekt deze laatste zijn traktaat met bezwarende informatie aan

gondische telg. De kroniekschrijver daarentegen is er zich des te meer van bewust: W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 153: „Eylaes ic (Maria van Bourgondië) duchte dat als ic doot ben dat hier int lant wonderlijcken gaen sal, aenghesien datter noch gheenen peys ghesloten en is tusschen den coninck ende ons landen ... helpt beschermen sijn (Filips de Schone) erfelijcke oorrie”. *Ibidem*, p. 155: „... ende twas een schadelijcke doot voor alle die landen”. *Ibidem*, p. 157: „Sterft vrou Marie so sullen si alle sonder moet zijn, want hertoghe Maximiliaen is doch vreemde int landt, so datter wel rijsen soude een tweedrachtichede...”. *Ibidem*, p. 158: „O landen ghi hebt so vele verloren...”. *Ibidem*, p. 159: „Nae vrou Mariens doot ghinc den hertoghe Maximiliaen veel overe, dwelc niet al verhaelt en dient van tghene dat hem daer nae ghebuerde, daer om eest beter ghesweghen tot dat tijt ende pas gheeft, dat ment vermanen mach. Maer veel saken te verhalen soude licht qualyc van den sommighen ghenomen worden, hoet int lant voorts verghinc”.

(115) *Ibidem*, p. 159: „... laet ons bidden dat... die generacie... wil vermeederen in duechden... so dat wy peys vrede ende neringhe moghen verkrijghen”, hieronder verstaan dat Maximiliaan dit niet vermocht te verwezenlijken.

het adres van de hertog¹¹⁶ en verwerpt in het vervolg zijn eigenhandig opgelegde zwijgdiscipline. Die ommezwaai in de appreciatie van de kroniekschrijver voor de verwezenlijkingen van Maximiliaan neigt zelfs naar een geniepige lasterkampagne, zij het dat deze weliswaar strikt binnen de grenzen van een louter persoonlijke afrekening tussen beide protagonisten blijft, een beperking die van kapitaal belang is voor de levensvatbaarheid van de militaristische opiniëeringsfunctie van de kroniek. De schrijver laat zich immers in zijn wrok inspireren door zijn Bourgondisch-nationale trots, inherent verbonden met zijn militaire ideologie, waardoor hij onrechtvaardig optreedt ten aanzien van Maximiliaan van Oostenrijk. De oorzaken van de gesuggereerde en behandelde moeilijkheden mogen immers niet uitsluitend gezocht worden in het optreden van de persoon van Maximiliaan, doch zijn te situeren in het globale, voorafgaande Bourgondisch beleid, waarin Maximiliaan op zijn beurt uiteraard een niet-onaanzienlijke rol heeft gespeeld.

Zo willen de oproerlingen in Luik en Gelre het Bourgondisch vorstenhuis aan de dijk zetten¹¹⁷, terwijl in Gent dan weer het prestige van het hof op de helling komt te staan¹¹⁸. In Brugge duikt andermaal de geduchte gesel van de ambtenarenkorruptie op¹¹⁹ en in Holland tenslotte

(116) *Ibidem*, p. 104, p. 109: Luik. Vergelijk J. MOLINET, *Chroniques...*, I, p. 400: bij de vrede van Atrecht verklaart Lodewijk XI af te zien van verdere collaboratie met de Luikenaars. W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 107, p. 114: Gelre. *Ibidem*, p. 108, p. 114, pp. 132-135, p. 140: Holland. Vergelijk A. DE BUT, *Chronicon...*, pp. 543-544, pp. 546-547, p. 551, p. 560. W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 137, p. 141: Gent. *Ibidem*, pp. 142-143: Brugge.

(117) Voor Luik: R. VAUGHAN, *De Bourgondiërs*, (Bussum, 1976) pp. 143-144. Vergelijk L.P. GACHARD, *Lettres inédites...*, 2e serie, deel 2, p. 394: het Luiks-Frans bondgenootschap in het verleden. *Ibidem*, 2e serie, deel 3, pp. 287-288: in 1482 vermoordt Willem vander Marck — een Luiks rebellenleider — de Bourgondischgezinde bisschop van Luik, Lodewijk van Bourbon, bloedverwant van hertogin Maria van Bourgondië én van de Franse koning. De bisschop was door die Bourgondisch-Franse bloedverwantschap een kompromisfiguur voor het woelige Luikse prinsbisdom. Vergelijk A. DE BUT, *Chronicon...*, p. 534, p. 553, pp. 555-556, p. 569, p. 644, p. 647, p. 652, p. 668. Vergelijk J. MOLINET, *Chroniques...*, I, pp. 373-377. G. KURTH, *La cité de Liège au Moyen-Age*, III (Brussel, 1910) pp. 137-203: Bourgondisch-Franse tegenstelling te Luik. J. LEJEUNE, „Het prinsbisdom Luik”, in: *N.A.G.N.*, IV (Haarlem, 1980) pp. 264-270.

Voor Gelre: M.D.A. BERENTS, „Het Sticht Utrecht, Gelre, Friesland 1423-1482”, in: *N.A.G.N.*, IV (Haarlem, 1980) pp. 297-298, met beredeneerde bibliografie, vooral voetnoten nr. 20, nrs. 28-29. Gelre gedraagt zich opportunistisch t.a.v. het Bourgondisch vorstenhuis; geeft prioriteit aan eigen zelfstandigheid en hoopt de Bourgondische macht in die richting te dirigeren, wat gezien de annexatiebedoeling van dit vorstenhuis faalt.

(118) N. DESPARS, *Chronijcke...*, IV, pp. 209-211. W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 137 en voetnoot nr. 3. A. DE BUT, *Chronicon...*, p. 569. Betreft de moord op de populaire Gentse baljuw Jan van Dadizele, vermoedelijk gepleegd door de heer van Gaesbeek, een persoonlijk vertrouweling van de hertogin die daardoor in diskrediet dreigt te komen. V. FRIS, *Histoire de Gand depuis les origines jusqu'en 1913*, (Gent, 1930), p. 138.

(119) N. DESPARS, *op. cit.*, IV, pp. 207-210. W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 137 voetnoot 2: reden tot Brugs verzet is de ambtenarenkorruptie, een veel gehoorde klacht in die tijd. W.P. BLOCKMANS, „Vlaanderen 1384-1482”, in: *N.A.G.N.*, IV (Haarlem, 1980) p. 223.

is zelfs het Bourgondisch-dynastisch element niet meer prioritair in de aloude faktiestrijd van Hoeken en Kabeljauws¹²⁰.

Juist omdat al deze onlusten in de eerste plaats het regerend vorstenhuis der Bourgondiërs raken, beperkt de op dit punt uiterst gevoelige propagandist zich opzettelijk tot een summiere verslaggeving, die precies door deze oppervlakkigheid het imago van Maximiliaan schaadt, een entering waaraan de schrijver zich echter niet wenst te storen, doch die integendeel zijn kwaad opzet in de hand werkt. Toch legt de kroniekschrijver het zeer voorzichtig aan boord om represaillemaatregelen te voorkomen. Telkens hij gewaagt van een probleem, haast hij zich onmiddellijk een lovend woordje te plaatsen voor de hertog¹²¹, maar intussen is het onheil reeds geschied en de toekomstige lofbetuiging kan hoogstens de morele schade enigszins beperken. De auteur hoedt zich uiteraard voor de zware beschuldiging van majesteitsschennis en alleen op het einde van zijn traktaat geeft hij zich over aan een uiterst opruiende uitspraak waaruit zijn vreemdelingenhaat spreekt, ditmaal ten aanzien van de Habsburgse natie: „want hertoghe Maximiliaen is doch *vreemde* int land so datter wel rijsen soude een tweedrachtichede”¹²².

Om het propaganda-onderzoek omtrent het „daet”-motief als een afgerond geheel te besluiten, vatten we bondig de gerekonstrueerde tekstopbouw samen.

Onzes inziens zocht de kroniek in de vorm van een feodale beleidsvisie een probaat middel te zijn om de afbouw van de zelfstandige Bourgondische staat te voorkomen. In de opgedrongen kontekst van de geweldadige annexatie-ambities van de Franse vijand, replikeert de kroniekschrijver met een nog gangbaar maar aangepast elitair retroprincipe uit het feodaal verleden. Hij verwacht alle heil van de Bourgondisch-nationale adel omdat deze door haar generatielange vertrouwensrelatie met de Bourgondische dynastie, is uitgegroeid tot de meest bewust-nationale strekking in de Nederlanden. Volgens de auteur beschikt de inheemse Bourgondische hoge adel met haar ridderlijk-militaire krijgskunst, over de nodige capaciteiten om de Bourgondische staatsautonomie veilig te stellen.

Het militair aspekt behandelt de propagandist in het beschermerstema

(120) J. DE SAINT-GENOIS, „Lettres adressées par Maximilien I, archiduc d'Autriche depuis empereur, à l'abbé de St.-Pierre à Gand, et à quelques autres personnages (1477-1487)”, in: *Messenger des sciences historiques et archives des arts de Belgique*, (Brussel, 1845) pp. 370-372: Holland in 1478. H.P.H. JANSEN: „Holland - Zeeland 1433-1482”, in: *N.A.G.N.*, IV, pp. 288-291, met beredeneerde bibliografie.

(121) W. JAPPE ALBERTS, *op. cit.*, p. 114: Gelre: de opstandelingen hebben zich dan toch uiteindelijk onderworpen en zullen de vorst van Bourgondië erkennen „want sij se ontboden hadden, om hertoghe Maximiliaen... te beswerene als haren here, ende vrou Marie als hertoghinne van Ghelre”. *Ibidem*, p. 115: Holland: voorlopig einde van de burgeroorlog dankzij het doortastend optreden van Maximiliaan „... weder in vreden dat seer tweedrachtich gheweest hadde”. *Ibidem*, pp. 142-143: Brugge: „aldus si daer in vreden ghestelt. Dyen naciën dancten den hertoghe seere”. *Ibidem*, p. 137: Gent: bij uitzondering geeft de kroniekschrijver hier geen oplossing voor het probleem en hij verwerkt het onderwerp samen met de Brugse moeilijkheden.

(122) *Ibidem*, p. 157.

met de figuur van Maximiliaan van Oostenrijk in de heldenrol. Hij poogt zijn ideaal een eerste maal te staven met de Bourgondische overwinning bij Blangijs in 1479, maar hij faalt. Hij herbegint met veel zorg en geduld en bouwt een gelijkaardig argumentatiepatroon op, waarbij ditmaal een totaal onbenullige schermutseling de apoteose van zijn bewijsvoering moet zijn. Maar de veldslag bij Luxemburg in 1480 komt nog veel minder dan de reële zege bij Blangijs in aanmerking om de lezer te overtuigen van de ridderlijk-militaire ideologie.

De schrijver mislukt tot tweemaal toe en besluit zijn opiniëeringsmethode op te geven, doch tevens te volharden in zijn principe. Hij legt zich de uitdrukkelijke taak en persoonlijke genoegdoening op de schuldige van dit herhaalde falen te treffen en belaadt Maximiliaan met alle zonden Israëls.

Tenslotte stort hij zich vol overgave in de beschrijving van de dood van de hertogin, een pijnlijke aangelegenheid voor de kroniekschrijver die hem de mogelijkheid biedt zijn opgekropte emoties te ontladen, waarbij verdriet om het heengaan van de geliefde vorstin versmelt met de verbittering om de ontoereikendheid van zijn ambitieus propagandasysteem.

Propaganda voor een adellijke ideologie

Uit dit alles besluiten we dat het niet in de bedoeling van de auteur lag om een publiciteitswerk te schrijven over de persoon van hertog Maximiliaan van Oostenrijk. Dat deze vorstelijke figuur er — aanvankelijk — gunstig uit te voorschijn komt, dankt hij aan het feit dat hij *nuttig* was voor de kroniekschrijver. Maximiliaan van Oostenrijk was hoegenaamd niet het doel van het traktaat, maar het *propagandamiddel* om een bepaald doel, een specifiek principe, te verdedigen en te verspreiden. Een principe dat erg nauw aansluit bij de ideeënwereld van de oude feodale adel, die nog steeds de neem- en geefformule van de „raet ende daet” hoog in haar embleem voert, zonder daarom evenwel de kroniekschrijver te klasseren als lid van de hoge adel, maar hem eerder te omschrijven als overtuigd sympatizant van de strekking van deze bevoorrechte stand. Hij is naar onze mening een persoonlijk en origineel denker, die zijn eigentijdse 16^e-eeuwse krisismaatschappij probeert te verbeteren en eventuele herhalingen poogt te voorkomen door op massale schaal aanhang te ronselen voor de herwaardering van de zuivere, disciplinaire adellijke ideologie — in zijn visie het enig doeltreffend engagement voor een harmonische samenleving —, een stellingname die hij uiterst moeizaam stoffeert met een historische roman en tijdloze vorstenspiegel over een gelijkaardige bedenkelijke toestand uit het recente laat 15^e-eeuws verleden van de Bourgondische Nederlanden.